

BAJAI HONPOLGÁR

2014. április

XXV. évfolyam 4. (281.) szám

Ára: 250 Ft

E számunk tartalmából

Bálint Attila, Péter Árpád és Richter Attila megemlékezése Bálint Lászlóról

Keve Gábor: In memoriam Gyulavári József Hamar Péter: Az utolsó mese, ami szintén rosszul végződik (novella)

Interjú a városi könyvtár új igazgatójával Fátrai Klára: Integráció a bajai főiskolák megtartásáért

Teremnévadók

Sarlós István egy régi választásról (forrásközlés)

Szőke György István: Egy falusi tanító könyvtára 2.

Könyvismertetések

(Teleki Júlia: Hol vannak a sírok, Erky-Nagy Tibor: Szindbád Baján járt)

Holt költők élöben (színikritika)

Védendő védtelenek: a zöld gyík

Emléksorok

Bálint László Tanár Úrnak

Messze, merrefelé a Nap nyugodni jár, dús esők áztatta zöld hegyek tövén forrás fakad. Kis patak szalad csörgedezve. Keletnek tart. Megerősödik. Hegyeket vág át. Már neve is van. Ister. Mire síkfüldre ér, megnyugszik. Nagy és bölcs lesz. Méltóságteljesen hömpölygő.

Amikor a Duna már másodszorra hagy érseki várost maga mögött, kíváncsi lesz. Vajon mi lehet arra? Kelet felé. Gondol egyet, és elküldi egyik mellékágát, nézzen már körül. Az meg csak folydogál, folydogál, míg nem tükrében megpillant egy várost. Ebben a városban élt a férfi. A Tanár Úr.

A férfi még fiatal volt. A haja sötét, a szeme csillogott. Kutatta a kérdéseket és a

válaszokat, de mindig újabbakra lelt. Múltak az évek, és bölcsességgel telt meg az Ő háza. Ekkor maga köré gyűjtötte az embereket. Közéjük ült, és mesélt nekik arról a világról, amit nem ismertek. Odaadott nekik mindent, amit összegyűjtött. És az emberek szeretve hallgatták, mert tudták, hogy kincseit osztja meg velük. Tanári módon tanított, és lett igazgató gimnáziumában.

Majd megöszült, mint a természet, s évei szaporodtával nyugalomba vonult, de nem pihent. Lapot szerkesztett. Úgy tartotta, azt kell megmondani, hogy mi a szép, és nem azt, hogy mi a nem jó. A szellem robotosa volt. Gondja jutott mindenre és mindenkire.

Talán túlságosan is, és talán érezhetett is valamit, amikor így írt barátjának: „...bámulat mellett a féltés is jogos érzésünk... Tamás, mesélj továbbra is, de lassíts a tempón – családod és barátaid örömeire!”

Mesélik, hogy február harmadikán délután egy szép fehér madarat láttak a kórház kerítésén, a Pokorny-kőkereszt mellett, tollait rendezgette. Felrepült, és egy kört írt le Rókusváros felett, majd visszatért, és a Duna felé vette az útját. Elrepült a szürke februári égbolton, az elíziumi mezők felé.

Legyen hát könnyű az utad, Te szép fehér madár!

Kép és szöveg: Bálint Attila

Nekrológ Bálint Lászlóról,

a magyartanárrol, az osztályfőnökről, a gimnáziumi igazgatóról, a főszerkesztőről

Apánk, dr. Péter László, Csikéria első községi orvosa, közel három évtizedes ottani ténykedését követően nekünk, gyermekeinknek elsősorban azzal magyarázta 1956 januárjában Bácsbokodra költözésünket, hogy közelebb kell kerülnünk Bajához (ahol reményei szerint általános iskolai tanulmányaink befejeztével bejáró diákként is lehetőség nyílik majd továbbtanulásunkra). Bölcs előrelátásának köszönhetően ilyen konstellációban előbb – 1957 szeptemberében – bátyám, László kezdte meg a nagy múltú III. Béla Gimnázium padjainak koptatását, utóbb (1959 szeptemberében) jómagam; míg egy évre rá húgunk, Piroska lett a Tóth Kálmán Gimnázium tanulója.

Noha sem a csikériai alsó tagozatos, sem az ott megkezdett és Bácsbokodon befejezett felső tagozatos éveimben nem kellett ösztökélni a tanulásra, mégis szorongva vártam a gimnáziumi megmérettetést (különösen annak előzetes ismeretében, hogy megannyi, az általános iskolai tanulmányai során eminensnek bizonyult, fölöttem alig egy-két évvel járt diák a gimnázium tanári karának mérlegén már nem tudta megállni a helyét). Bizonyos fogódzót jelentett, hogy Horgosi Ödön tanár úr, addigi sakk-sikereimről már korábban értesülve, „alig várta, hogy a III. Béla Gimnázium tanulója legyek”; ám hogy a majdani, számomra ismeretlen tanárim miként viszonyulnak majd hozzám, milyen érdemjegyekkel értékelik majd teljesítményemet, arra nézvést legfeljebb csak jó reményeim lehettek.

Amikor mint addig vidéki iskolákban trenírozott diák, a III. Béla Gimnázium tanársapkás tanulójaként Bálint László tanár úr humán tagozatos osztályában tudhattam már magamat, megnyugvással töltött el, hogy egy sármőr: egy kinézete, intelligenciája, beszédtechnikája folytán hódító modorú, szeretetre méltó fiatal tanárember védelmében fogom akár átvészelni, akár legyűrni az előttem álló négy gimnáziumi évet. Midőn pedig az I/C osztály első megmérettetésekének egyikén, a Tanár Úr által diktált felméréses tollbamondáson éppenséggel csak két vidéki diák – Raák Bandi és én – vitte át a jeles szintet jelentő lécet, éreztem, hogy a Tanár Úrnál – Bandival együtt – pikszisbe kerültünk. És minő ellensúlyt jelentett ez Bandinak és nekem azokban a napokban, amelyekben matematikából, a Dániel József tanár úr ál-

tal kiötlött feladványok megoldásában mindketten előbb elégséges osztályzatra, a rá következő napon pedig szekundára érdemesültünk. És minő ellensúlyt jelentett az is, hogy Bálint tanár úr ez utóbbi események hallatán mint osztályfőnök sietett a matematikából ismételtlen nem csupán banánhéjon elcsúszottak vigasztalására! Kettőnknek a Tanár Úr mint magyartanár általi pártfogásba vétele a következő években abban csúcsozott ki, hogy a jellemzően 32-es osztálylétszámú diákjai közül tőlünk alkalmanként a többiekétől eltérő, emelt szintű irodalmi feladatok megoldását várta el.

Osztályfőnöki órákon a Tanár Úr diákjaihoz fűződő közvetlen viszonyát jól érzékelteti az, hogy esetenként magánéleti örömeit-bánatait is megosztotta velünk. Micsoda örömmel készült az apaságra! És micsoda örömmel töltötte el az apaság! És mily örömmel újságolta, amikor a Vasvári Pál utcában saját fedelelet tudhatott önmaga és családja feje fölött (még ha a saját tulajdonba végleges kerülés feltétele a felvett hitel törlesztő részleteinek 25 éven keresztül történő fizetése volt is). Osztálya diákjainak egyöntetű elismerését váltotta ki, amikor maga is aktív résztvevője volt a Mórágý térségében zajlott számháborúnak, és a lankákon-emelkedőkön tanúsított lendületes futásával nem egy, nálánál tíz-egynéhány évvel fiatalabb tanítványát szinte lepipálta. Ám nem hezitált még nekünk, két kedvencének is kiosztani az osztályfőnöki megrovást, amikor egy háromnapos osztálykirándulás egyik estjén mi is tagjai voltunk annak a négytagú brancsnak,

Dr. Dániel Józseffel

amely elmulasztotta a 22 óraker takarodó! regula betartását, és csak valamikor éjfél-tájt – akkor is kicsit kapatosan – kért bebecsátást a szálláshelyre. De miként e botlás, úgy más diákcsínyek is bocsánatos bűnök bizonyultak az Osztályfőnök Úr szemében. Amikor egy szerelmi csalódást követően valóságos Cry for help! hangzott el tőlem felé, már aznap délután a Belvárosi Cukrászdába invitált, hogy egy általa fizetett dupla fekete mellett négyszemközt beszélhessünk az élet dolgairól, vigaszt nyújtson. Amikor pedig 1963 februárjában, egy diák-bált követően arra éreztem belső késztetést, hogy világgá kiáltam: Sóvári Évában megtaláltam majdani feleségemet (!), az elsők közt ugyan ki mással osztottam volna meg végtelen örömeimet, mint az Osztályfőnök Úrral! És de nagy öröm volt számomra, amikor 1963. március 4-én, a felnőttkorba átlépést jelentő 18. születésnapomon – kedves feleségével együtt – őt is az anyám által készített ünnepi terülj, terülj asztalkám körül tudhattam! Miután pedig az osztály berkeiben úgy ismertek, mint akinek ajkát egyedülként suttyomban sem

A ballagó osztályfőnök 1963-ban

érintette cigarettavég a ballagásunkat követő bankettig, ugyan ki másnak a felszólítására estem volna át ez egyszeri és megismételhetetlen alkalommal a tűzkeresztségen, ha nem maga az Osztályfőnök Úr kapacitál e cselekedetre, imígyen: No, Árpád, az osztály közkívánatára, ess túl rajta!

Bálint tanár úrral már mint a III. Béla Gimnázium igazgatójával történő személyes találkozásaim akkor váltak ismét gyakoribbá, amikor feleségemmel, sz. Sóvári Évával közös fiaink, Endre és Árpád kezdték el koptatni a nagy múltú intézmény padjait. 1983 szeptembere előtt alig 10 nappal tértünk haza külszolgálatból, olyan országból, ahol fiaink távolról sem a hazai oktatási rendszer követelményei középette sajátíthatták el a továbbtanuláshoz szükséges ismereteket. Igazgató urat elsőként arra kértem, hogy fiainkat mentse fel az orosz nyelv kötelező tanulásának terhe alól. Miután saját hatáskörében ezt nem tehetette, széksziését kellően hangsúlyozva, biztosított arról, hogy az illetékes minisztériumnak mind a maga, mind a szülők nevében, írásban megfogalmazza a kérést. És láss csodát! Néhány hét elteltével gyorshírben tudatta, hogy a III. Béla Gimnázium szocializmus alatti történetében fiaink elsőként kaptak felmentést az orosz nyelv tanulásának kötelezettsége alól! E körülmény nagyban hozzájárult ahhoz, hogy lemaradásukat más tantárgyak vonatkozásában behozhassák; hogy gimnáziumi tanulmányaik abszolválásával esélyük legyen tanulmányaik egyetemi szinten történő folytatására. Fiaink gimnáziumi évei alatt az Igazgató Úr nem csak az ő tanulmányi előmenetelüket kísérte megkülönböztetett figyelemmel (hisz az idő tájt még fehér hollónak számított az olyan tanuló, aki a gimnáziumba nem hazai általános iskolából került), de időnként egykori tanítványát, engem is örömmel fogadott irodájában (NB. a lépcsőfeljáró kezdetén jobbról a falat ekkor még mindig egykori osztályának, nekünk Varga Pali bácsi által készített, rombusz alakú, közepén intarziás Kossuth címerrel díszített tablója ékesítette!), és ismételten előfordult, hogy – igazgatóhelyettese, Bernschütz Sándor tanár úr vagy felesége társaságában – otthonomban látogatott meg. Ilyen alkalmakkor megkülönböztetett érdeklődéssel kérdezett rá a falusi orvoslás nehézségeire és szépségeire, kiváltképp pedig újabb, nagyrészt alkohol-epidemiológiai kutatásom eredményeire.

A *Bajai Honpolgár* létezéséről sajnos sokáig nem tudtam! Azt követően viszont, hogy szinte véletlenszerűen került a kezembe annak egyik száma, előbb megrendelője, utóbb – a jócskán megnövekedett postai

költségeket eliminálандó – rendszeres vásárlója lettem, és olvasója maradtam. A Főszerkesztő Úr egy ad hoc találkozás búcsúperceiben tette föl nekem a kérdést, futná-e energiáimból egy-egy, a *Honpolgár*-nak szánt cikk megírására. Hát ily módon váltam én az utóbbi években annak az immár negyedszázadot meghaladott múltú, hónapról hónapra olyan színvonalú írásokat leközlő és oly igényességgel szerkesztett lapnak az utóbbi években alkalmankénti szerzőjévé, melynek jó néhány, neki megküldött példányszáma olvastán dr. Buda Béla professzor úr azt jelezte vissza, hogy nem tudta letenni az újságot, míg végig nem olvasta. A lap oldalain megjelent írásaim akár előkészületi munkálatai, akár utólagos értékelése apropót adtak a Főszerkesztő Úrral történt, az utóbbi években gyakoribbá vált személyes találkozásoknak. Minden alkalommal örömmel nyitott ajtót, kínált hellyel koloniálbútorozott, polcain könyvektől, íróasztalán aktuális munkája kellékeitől zsúfolta, de azért pedáns dolgozószobájában, és ottlétem időtartama többnyire túllépte az illemhatárt, hisz társalgásunk tárgyköre kimeríthetetlen volt. Külön emlékezetes számomra, hogy amikor életpályánk került górcső alá, mily sztoikus summázását adta az övének. Azt ti., hogy „kis háromszögben” élte le az életét, hisz „itt, Baján, nem messze attól a háztól, amelyben évtizedek óta lakom, jöttem a világra, és nem messze innen lesz a végső nyughelyem”. Ám hogy tehetsége, műveltsége és választott hivatása jóvoltából hányszor csak a távolból-magásból érzékelhette a „kis háromszögben” létezés valóságát, arra nézve legfeljebb csak sejtéseim lehetnek nekem, egykori tanítványának. Mert summázásának van egy más megközelítésben nagyon is kézzelfogható magyarázata. Az, hogy lokálpatrióta volt a javából! Baja szülötte, kit „helyi érdekű hazafiság” bilincselte élethossziglan Bajához!

Igen nagy örömmre szolgált, amikor egyik, alig több mint egy évvel ezelőtti találkozásunk alkalmával – némi habozás után – hajlandóságot mutatott arra, hogy felkarolja és révbe érni segítse a *Bajai Honpolgár* szerkesztőbizottságának kihelyezett ülése tárgyában tett kezdeményezését. Az eseményt 2013. május 14-én, 17 óra 30 perces kezdettel az ugyancsak a III. Béla Gimnázium egykorvult tanulója, utóbb hírneves borásszá lett Koch Csaba birtokán, a Koch-Vin Kft. Borota-közei telephelyén tartottuk meg. És ugyan erendően mi szülte a kihelyezett szerkesztőbizottsági ülés ötletét? Hát nem más, mint az, hogy zárt körben, bensőséges, meghitt környezetben és hangulatban ünnepeljük – némi időeltolódással ugyan – annak a tanulmányi előmenetelében és privát életében egyaránt nagy szerepet játszott két tanárembernek, Bálint Lászlónak (úgy is mint főszerkesztőnek) és dr. Dániel Józsefnek (úgy is mint a *Honpolgár* szerkesztőbizottsága oszlopos tagjának) – egymáshoz viszonylag közeli – 80. születésnapját! Számomra, az akkor már 69. évében járó, ötunokás nagypapa számára kivételes élményt jelentett az egészségére koccintani, megtartott egészséget és aktivitást szívből kívánni annak a két Tanárnak, akiket korábban, a század- és ezredforduló első perceiben is késztetést éreztem telefonon felhívni, hogy köszönetet mondjak a tehetségükből, tudásükből, emberségükből belém és fiaimba investált munkájukért. Hiszem, nem szorul külön magyarázatra, miért volt számomra leaglózó Bálint Lászlónak, a magyartanárnak, az osztályfőnöknek, a gimnáziumi igazgatónak, a főszerkesztőnek a halálhíre, és miért jelentett lélekmarcangoló feladatot nekrológot írni róla...

Nyugodjék békében!

Dr. Péter Árpád

A szerkesztőség vendégségben a Koch-Vin Kft-nél

Ismét Baján voltunk... **Emlékezés Bálint Lászlóra**

A minap ismét Baján voltunk. Nagyon hosszúak voltak az elmúlt hetek, minden porcikám pihenésre vágyott, ám menni kellett. Menni kellett, mert búcsúzni kellett. Búcsúzni egy olyan embertől, akit oly sokan szerettek, aki oly sokat tett másokért, és aki valóban nyomott hagyott e világban. Elment közülünk, és ezzel a rohanó, sokszor elvtelen, de mindenképpen egyre inkább személytelen világunk ismét szegényebb lett.

2000. szeptember 10. napján ismertem meg szerelmemet, mai feleségemet, kisfiam édesanyját. 2000. szeptember 23. óta alkotunk egy párt, és így visszaemlékezve, nem hiszem, hogy sokkal később volt az, amikor valahol legbelül tudtam, megéreztem, hogy Ő az igazi, ő az, akivel le szeretném élni életemet. 19 éves voltam ekkor, ő 18, a fiatalság naivitásával tekintettünk még a jövőbe. Talán október lehetett, amikor először meghívást kaptam vasárnapi ebédre a nagyszüleimhez. Nos, ritkán izgultam annyira, mint azon a vasárnapon, hiszen a házigazda, „a Papa” nem volt más, mint Bálint László, a III. Béla Gimnázium (Baja és az ország egyik legjobb gimnáziumának) korábbi igazgatója. Nem ismertem korábban, de nincsen Baján olyan ember, aki ne tudná, hogy ki Bálint igazgató úr, így a kíváncsiság, a félelem, az izgalom, a tisztelet és a bátorság egyszerre munkálkodott bennem.

Az ebéd nagyszerű volt, a hangulat úgyszintén. A mai napig nem tudom megmondani, mi volt az oka, de Laci papa határozott kisugárzása, tiszteletet parancsoló tekintete éberségre, őszinteségre, tartásra sarkallta az embert, ugyanakkor mély, bársonyos és lágy hangja, egyedi, ám annál tartalmasabb humorérzéke, őszinte mosolya és csillogó szeme olyan személyessé és meghitté tudták tenni már az első találkozást is, hogy az idő hirtelen lényegtelené vált, csak az akkor és ott elhangzottak számítottak. Ott és akkor, örökké.

Ezt követően 14 éven át tanulhattam tőle. No persze nem úgy, mint diák a tanártól, de mégis, volt valami olyan rejtélyes Laci papában, amitől minden egyes szava, minden gondolata önálló életet élt; minden, amit mondott, önálló történetként, de egy nagy egész részeként is igaz volt. Minden szava mögött fellelhető volt valamilyen igazság, cél, ok, kritika vagy akár sajnálat, netán bossánat. A hallgató pedig ilyenkor érezte, ahogyan lelke kinyílik, és szíve megtelik szépen lassan, melengetően. Valódi tanár volt, aki ugyanakkor tudta azt is, hogy néha az őszinte hallgatással többet segít, és nagyon jó hallgatóság volt. Bizony sosem éreztem úgy, hogy feleslegesen beszélek, vagy hogy nem érdekli az, amit mondom, bármiről legyen is szó.

Nem tölthettünk sok időt együtt, hiszen mi Budapesten éltünk, ők Baján, mégis úgy érzem, egy életen át tanulhattam tőle. Bár nyilván nem értettünk mindenben egyet, abban az egyben mindenképpen igen, hogy nincsen olyan téma, amelyről ne lenne érdemes elbeszélgetni; nincsen olyan kérdés, amely fekete vagy fehér lenne, hogy minden vélemény kincs, és ekként kell kezelni, valamint hogy a tisztesség és tisztelet olyan értékek, melyek nélkül az élet értelmetlen.

Laci papa elment. Úgy gondolom, hogy teljes életet élhetett, és megadatott neki az a csoda is, hogy mind szakmai pályáján kiteljesedhetett, mind magánemberként boldog lehetett, én pedig csak hálával tartozom a sorsnak azért, hogy – még ha csak rövid ideig is – részese lehettem e nagyszerű ember életének. Kevesebb lett a világ. Szegényebb lett. Egy olyan embertől búcsúztunk el, aki oly sokat adott, de mégsem kért; aki mindig nyitott volt, mégsem követelt helyet magának. Szinte egész életét olvasással, írással, tanítással töltötte, most mégis az ő életének könyve az, amely becsukódik, de ahogyan az elolvasott történetek bennünk élnek tovább, Laci papa is velünk marad örökre, minden jóságával, tudásával és nagyságával együtt.

Őszinte és mélyeséges tiszteletem, Laci. Isten veled, nyugodj békében!

Richter Attila Sebastian

Gyulavári József *(1948-2014)*

2014. március 4-én, életének 66. évében elhunyt Gyulavári József fotós, újságíró, Baja város közéletének ismert alakja, aki lapunk egy korábbi korszakában a *Bajai Honpolgár*, később hosszú ideig a *Bácskai Napló* szerkesztője volt.

Szerkesztőségünk ezúton fejezi ki együttérzését az elhunyt családjának, és tisztelettel emlékszik korábbi munkatársára és szerzőjére. Az alábbiakban a március 14-i gyászszertartáson elhangzott beszédet rövidített, szerkesztett változatban közöljük. (M. J.)

Tisztelt Gyászolók, Régi Kollégák és Kedves Barátok!

Kérem, engedjék meg, hogy családuknak felkérésére hangja legyen mindazon gondolatoknak, melyekkel méltó módon búcsúztatjuk szeretett nagybátyámat. A gazdag, de olykor nehéz, kihívásokkal teli életutat, a vele való kedves pillanataink emlékét a szerető család, hű barátok és közeli kollégák segítségével közösen foglaltuk össze.

Gyulavári József (barátai közt Duces, Gyulus, a családban Öcsi, Batya, Apu, Papa) 1948. október 15-én született a bajai Deák Ferenc-zsilip (Baja híres szülőiteit évszázadokon át összekötő) régi épületének egyik sarokszobájában. Annak idején még bábaasszonyok vezették le az otthoni szüléseket, és a születés helyének bejelentése is feladatuk volt. A zsilip akkor Szerelemhez tartozott, így lett sajátosan szerelmi születésű, amire később nagyon

büszke volt. Gyermekkorának első nyolc évét Klára nővérével együtt ennek a műtárgynak a közvetlen környezetében töltöt-

te, ahol édesapja zsilipkezelőként, édesanyja pedig háztartásbeliként dolgozott. Kicsi korától szívta magába a természet, a víz és az azt zabolázni próbáló vízügyes szakma szeretetét. Közvetlen tanúja volt a Baját ért eddigi legnagyobb árvíznek, az 1956-os jegesárnak, amely ellen emberfeletti küzdelem folyt. Az akkor szerzett élmények későbbi pályafutását is erősen befolyásolták. A család az árvizet követően a szomszédos gátórházba került, ahol valamivel békésebb időszak következett. Alvégi gyerekként a Vöröskereszt téri és a Rákóczi iskolában fejezte be elemi tanulmányait. Még ebben az időben az ifjúsági tamburazenekar prímamburásaként ismerkedett meg a zenéléssel. Mint a vizet szerető és azzal szoros közelségben élő gyermek, hamar a Sugó-híd lábánál lévő dokkuszodában találta magát. 14 évesen társaival Baja színeit képviselve Kiskunhalasról, Kiskunfélegyházáról és Pécsről hozták haza a szépen csillogó érmeiket. A családi gyökerekhez híven tanulmányait a Tóth Kálmán Vízügyi Szakközépiskolában folytatta, és ott érettségizett 1967-ben, később műszaki ellenőri és területi vízgazdálkodási technikus minősítést is szerzett.

Még ezekben az években kapott egy dobgitárt nagybátyjától, amivel egy másik élet kezdődött számára. Osztálytársaival gyakorolni kezdtek, és megalakították a nemcsak zenéjéről, de nyugágyvászónadrágjáról is híressé vált Keens együttest. A kor bajai zenekarai között sikeres pályafutásuk volt. A muzsikálást 1970-ben fejezte be, de jó néhányan közülünk még az ezredforduló táján láthatták basszusgitárjával énekelve a Memphis-buliban.

1971-ben vette feleségül Bánáti Gemrát, majd rövidesen megszületett Nóra lányuk, és hamarosan András fiuk is. Feleségével hosszú éveken át nagyon boldogok voltak, de 1988-tól külön folytatták életüket. Gyermkeiket és testvéremmel minket is a művészetek és a természet szeretetére nevelt. Olyan különös aurája volt, amelyet mindig és mindenkor a nyugalom és a zene hatott át, no meg természetesen cigarettájának füstje is. De mindezzel vonzott magához minket, sokunknak vált mértékadó formálójává. Unokái sok örömet hoztak számára, nagyon büszke volt Bence és Balázs kiváló sport- és tudásbeli képességére. Vicus kezűgyessége és lovaglás iránti érdeklődése boldoggá tette. Alig pár hete a most még pocakban lévő legkisebb unokájáról beszélgettünk, aki az ultrahangos felvétel szerint továbbviszi majd a Gyulavári nevet; ki tudja, talán nagyapja művészi vénáját is öröklí.

1970-től a zenélést követően kezdett bele a fényképezésbe, bár elmondása szerint már egy óvodai évszázó műsorban is fotóst alakított. 1976-ban a Duna Fotóklub kérésében megalapította a TEAM '76 alkotóközösséget, amely öt alkalommal közös kiállítással lépett a város és az ország közönsége elé. 1981-ben alapítója volt az egy évtizeden át működő Nagybaracsikai Fotográfai Alkotótelepnek. A táborban évente tíz napra összegyűlt dokumentumfotósok komoly meghívott előadókat hallgattak, szakmai vitákat folytattak, és filmeket néztek. Persze a programba horgászat és sörözés is belefért. A Megyei Tanács vezetői egy alkalommal vizitot terveztek a táborba, hogy ellenőrizzék az ott folyó munkát, és megtekintsék a produktumot. Ekkor még a szinte kizárólag fekete-fehér fényképek előhívását minden fotós az otthoni laborjában végezte, így nehéz lett volna előállni az aktuális, a táborban készített tömegtelen fotóval. Nagybátyám ekkor a rá jellemző polgárpukkasztó ötlettől vezérelve minden táborozó fotós hüvelyk- és mutatóujját beköttette, ezzel is igazolva a táborban folyó kíméletlen munkát. Hiszen az exponológomb és a filmtovábbító kar folytonos használata a fotósok ujjait kisebesítette. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy ez a helyszín inkább művészi feltöltődést, mintsem konkrét képtémákat adott a résztvevőknek. 1985-ben a táborot követően elment a bajai posztógyárba, és ott mindössze 15 fotót készített. Hiszen az exponológomb és a filmtovábbító kar folytonos használata a fotósok ujjait kisebesítette. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy ez a helyszín inkább művészi feltöltődést, mintsem konkrét képtémákat adott a résztvevőknek. 1985-ben a táborot követően elment a bajai posztógyárba, és ott mindössze 15 fotót készített. Ezért az alkotásért abban az évben a legmagasabb országos KISZ művészeti díjban részesült.

Az újságírással a fényképezés révén került kapcsolatba. Ez nagyjából a rendszer-váltás környékére tehető, amikor valóban szabad szellemben írhatta meg gondolatait. Eleinte a *Petőfi Népe* bajai mellékletének, a *Bajai Hírlap*-nak fényképezett, majd a *BAJÁLIS* újságba és a *Bajai Műsor*-ba készített anyagokat, de több országos lapban is publikált. A *Bajai Honpolgár*-t indulásától kezdve segítette, sőt az első év után szerkesztője lett. 1989-től az *ÁRTÉR* című folyóiratot szerkesztették, és a *Bácskai Napló*-t indították újra, majd 1993-tól a *Bajai Tükör* kiadásába kezdtek bele barátival. Mindig volt véleménye, de azt soha nem pillanatnyi érdekekhez, hanem saját belső értékrendjéhez igazította, s ami ennél is több: el is merte mondani. Jó példa erre, amikor az egyik ereje teljében lévő politikus a piactérrel szembeni parkosított gyeppen parkolt autójával, azt – mint követésre egyáltalán nem javasolt példát – habozás

nélkül megírta az újságban. Ha oka volt rá, pártállástól függetlenül bárkit megszólított, és a helyiek ezt szerették benne. Persze előfordult olyan írás is, amelyet később inkább megbánt, de ezt nyilvánosan el is ismerte. Az újságírás számára sohasem megélhetési kérdés, inkább hatalmas szenvedély, szolgálat és kellemes önkifejezés volt.

1968-tól csaknem negyven éven át kisebb megszakításokkal (városháza, csillagvizsgáló, erdőgazdaság) a bajai vízügyi igazgatóságon dolgozott. Részt vett a hatósági osztály, később az igazgatási osztály munkájában, kiemelt PR-munkatársként foglalkozott a vízügyi szakma, azon belül is munkahelye értékeinek bemutatásával. Nagyszabású rendezvényeket, kiállításokat és konferenciákat szervezett. Heti rendszerességgel szervezte és vitte vállán a Vízügy Klubot, ahol sok fiatal szakember szemét nyitotta fel az igényes zenére. Még ma is sokan emlegetik ezt a közel negyedszázaddal ezelőtti korszakot. Foglalkozott a szakmatörténettel, és különösképpen archív felvételek gyűjtésével. Kiadványokban, kiállításokon adta közre gyűjteményének legszébb darabjait; a Ferenc-tápcsatornáról 2002-ben készített leporelló is a nevéhez fűződik. Nagyon jó kapcsolata volt a már nyugdíjba vonult idős kollégákkal is, akik gyűjtői munkáját szívesen segítették. Kezdeményezője és egyik alkotója volt a karapancsai szivattyútelep régi hangulatát megőrkítő, egyedülálló rövidfilmnek. Munkája során a vízügy történetét dokumentálta, és archív anyagokat digitalizált, valamint szakfilmeket is gyűjtött. Egykori igazgatója azt mondta róla: „Gyulavári Jóska régi vízügyes dinasztia képviselője, kiváló szakember, Baja város emblematikus figurája, ismert és elismert személyisége, akiből csak egyetlenegyét sütött a pék.” Belvízi és árvízi helytállásáért többször kitüntették. Szakmai pályafutásának végét a 2006-os tiszai árvíz jelentette, amelynek során Csongrádot védte. Innen szívének rendetlenkedése miatt idő előtt haza kellett jönnie; mint később kiderült, a komoly műtétet sem kerülhette el. Ekkoriban a Bagolyvárban lakott, amely a bajaiak számára helytörténeti emlék és városjelkép is egyben. A rá jellemző rendhagyó módon ebben az épületben vette feleségül 2007-ben Páncsics Piroskát, akiben élete végéig megértő, szerető társra lelt. Az esküvőt követő évben a Petőfi-szigeten titokban előkészített 60. születésnapjára ünnepségen örömkönnnyekkel teli szemmel azt mondta: „Hát, ti engem szerettek!” Aki közelebről ismerhette, tudja, hogy érzelmes, érzésekkel csordultig tele ember volt, aki ezt kimutatni sem szégyellte.

Élete minden napján tartotta magát ahhoz a filozófiához, hogy naponta valamilyen kis figyelmességgel, odafigyeléssel kell másoknak és ezáltal önmagunknak is örömet okozni. Ez sokszor úgy történt, hogy aki kapta, nem is ismerte, nem tudta annak forrását. Az öröm forrása lehetett egy a Sugóparti sétányra ráhajló buja bokor ágának lemeztése (hogy az arra sétáló hölgyek frizuráját ne bántsa), vagy egy kisgyerek cipő által felsértett lábának bekötözése, netán az ismerősök kedvenc zenéjének sugárzása, a barátokkal való beszélgetés, gondjaik meghallgatása, az erdei és városi madarak téli etetése, egy-egy általa készített finom éték közös elfogyasztása. Amikor tehette, beült a kiskocsiba Kinszi kutyával, és robogtak Szeremlére a Dunára. Itt érezte igazán otthon magát. A vizet járva, pecálva, gombát, szedret gyűjtve vagy a naplementét nézve, de mindig szólt valami jó kis zene. Szívesen osztotta meg életbölcességét egy pohár slivovica mellett. Nem kegyeletsértő, mert nagyon büszke volt arra, hogy a generációkat átívelő Szeremlei Balf... Klub elnöke volt. Az évi rendes klubgyűléseknek is Duna-parti hétfégi háza adott otthont.

Minden ember vágya, hogy valamilyen módon nyomot hagyjon a világban tetteivel, gondolataival, munkásságával. Neki sikerült, joggal volt nagyon büszke a 2012-ben megjelent *Baja múltja képekben* című, a fotógyűjteményéből az általa írt kísérszöveg-

gel elkészült és általa szerkesztett könyvre. Ezt élete nagy ajándékának tartotta. Már gyűjtötte a következő kötetbe illő képeket a 2. világháború utáni időkből. Személyes hangvétele miatt könyve üdítő újdonság volt a korábbi sablonos kiadványokhoz képest. Betegségei súlyosságát és Nóra lánya tragikus elvesztésének fájdalmát mindenki elől eltitkolva igyekezte élni mindennapjait. A természet szeretete, a Dunához való ragaszkodása; élete alkonyán feleségéhez fűződő mély kötődése; a bunyevác gyökerekhez való visszanyúlás, a kevés, de őszinte barátokkal való kapcsolattartás segítette ebben.

Valamennyien tudjuk, hogy stílusa az élet által rárótt nagy viharokban alakult, és az utóbbi években elvesztette lázadó jellegét. Aki vette a fáradságot, hogy megértse őt, látta benne az értéket és a megbékélést. Még apró gyermek volt, amikor édesanyja a Deák Ferenc-zsilip udvarának főenyén egy leterített pokrócon mesét olvasott számára, amely egy kismadáról szólt. Nagybátyám keserves sírásba kezdett, a rázkódva szipogó kisiút alig lehetett megnyugtani. „Miért nem születtem én is kismadárnak, akkor tudnék repülni!” – zokogta. Nem sejtette, hogy a jó Isten hatalmas szárnyakkal ajándékozta meg, mert csak így emelkedhetett olyan magasságokba, hogy mindannyiunk számára naggyá és pótolhatatlanná vált. Most, hogy lelke végleg madárrá lett, az égből szelíden mosolyogva néz le

ránk, de rá jellemző módon lesz, akire aprót pottyant majd. Végezetül idézzük meg Őt saját szavaival: „Nagyon szerencsésnek érzem magam, hogy a zenéléstől kezdve, az úszáson és a fotózáson át az írásig sok mindent csinálhattam. Van, amit jól, és van, amit kevésbé jól. A médiában végzett munkámra maradéktalanul büszke vagyok, hiszen kevesen mondhatják el magukról, hogy több mint tíz éven át szerkesztettek különféle lapokat és tévét, majd jó érzéssel tudtak aludni utána. Nem akarok már tusakodni, a harc számomra véget ért, mert nagyon elbántak velem, illetve velünk, hiszen a feleségemmel is megtették, nem sokkal a házasságkötésünk után. Szerencsére neki volt lakása, ahol most élünk. A megannyi szépség, jószág, feladat és nehézség után visszavonultam mindentől, folytatam a régi bajai fotók gyűjtését. [...] Legfőképpen Piroskával töltöttem minden szabadidőmet. Sétáltatjuk a kutyát, elvonulunk a szeremlei Duna-parton lévő kis házunkba, és szombatoként elviszünk régi barátomat, Peller Palit a piacra. Közben furcsán nézek a mai világra, mint afféle öregember.” (A szöveg megírásához szöveges vagy szóbeli segítséget kaptam a következőktől: Dobosi János; Gyulavári András; Gyulavári Klára; dr. Halász Rudolf; Katymári Vanda: *Gyulavári József, Bajai arcélek Kisvárosi életutak 2.* című munkája; Páncsics Pirokska; Walter Péter).

Keve Gábor

Az utolsó előtti mese, amely szintén rosszul végződik

In memoriam Csáth Géza

1.

– Baja végállomás következik! – kántálta végig a kupé hosszában a kalauz, s a mozdony, ez a szuszogó, sístergő, fűjtató alkotmány nehézkesen megállt az állomásépület előtt. A szalmakalapos, sűrűre vászonöltönyös fiatalember sétatálcájára támaszkodva lépett le a másodosztályú vagon lépcsőjéről, és sietve elindult a kijárat felé. Kint a téren, a vonatkert fainak árnyékában agyagszürke egyenruhás menetszárad sorakozott, az érkező utasok egyike-másika pedig zavartan tájékozódott, merre vegye az irányt.

A fiatalember fellépett a legszélen álló konflis lépcsőjére, majd helyet foglalt.

– A kórházba, legyen szíves! – adta ki az ukázt a bakon ülő, magyaros bajuszt viselő kocsisnak.

– Igenis! – mondta az öregember, és a csilingelő lovak már kanyarodtak is az országút irányába. A kocsis a katonák felé bökött:

– Hogy a nyavalya törné őket haza, Szerbiába. Itt vannak karácsony óta!

Majd amikor bekanyarodott a Czirfusz Ferenc utcába, hozzátette:

– Vótak itten még szerencsény katonák is! Vörös bugyogóban, a sapkájuk meg mintha vörös virágcserep lett volna. A fehérszínű csak bámulta őket az ablakból.

Az öreg megtörölte a kézfejjével izzadó homlokát.

– Meleg van – mondta. – Hiába, július! Szabadkárul tetszett gyünni?

– Igen! – válaszolta kelleltenül az utas, és attól kezdve a kocsis nem szorgalmazta a beszélgetést. Amikor elhagyták a Rókus-temetőt, és majdnem a célnál voltak, a fiatalember váratlanul, türelmetlen hangon megszólalt:

– Tud itt valahol a közelben egy kocsmát?

– Ahol temető van, ott kocsmának is köll lenni a közelben – és az öreg rámutatott az ostora végével a szemközti sarokra.

2.

A kocsmahelyiség kicsiny volt és sötét. Fény csak a pult melletti hátsó ablakon és a nyitott bejárati ajtón szűrődött be. Néhány asztal állt az előtérben, kockás abrosszal leterítve, vendég alig, mindössze két sörös támaszkodott a fröccse fölé.

Amikor a szalmakalapos fiatalember belépett, áporodott kocsmaszag csapta meg. A csapos köszönt, és sietve rázta le az egyik abroszt, majd a széket is letörölte. De a vendég nem ült le, hanem a pult elé lépett.

– Egy snapszot!

– Igenis, tekintetes uram, máris! – és a fehér kötényt viselő csapos sürgősen törölgetni kezdett egy poharat.

– Sietek – tette hozzá a láthatóan ideges vendég, aztán felhajtotta az italt, és a pohárra mutatott: – Még egyet! – A mellényzsebéből pénzt vett elő, a pultra dobta, majd megbillentve a kalapját, gyorsan távozott.

3.

A szalmakalapos, szürke vászonöltönyös fiatalember ismerte már a járást a kórház udvarán, s amikor a vadszőlővel benőtt, emeletes épület elé érkezett, amelynek bejárata fölött az Ideg- és Elmegyógyintézet felirat volt olvasható, szíve a Radetzky-mars ritmusára dobogott. Belépett az épületbe. Balra, a női részleg felé eső oldalon volt a főorvosi szoba. Kórhalmi Károly igazgató-főorvos – ez állt az ajtóra rögzített réztáblán. Bekopogott.

– Tessék! – hallatszott belülről.

Benyitott, s kalapját a mellére szorítva hajtotta meg magát.

– Alázatos tisztelem! Brenner Dezső vagyok, ha még emlékezne rám a tekintetes főorvos úr!

– Hogyne, hogyne, hogyne... – mondta az íróasztal mögött ülő öregúr, és egy hatalmas, barna bőrfotel felé intett. Az érkező félszegen foglalt helyet, nem mert hátradőlni, hanem a fotel szélére ült, mindkét kezével a sétapálcájára támaszkodva, kalapját a kezében szorongatta. A főorvos aranykeretes csíptőt viselt, amelyről fekete selyemzsinór lógott le, kezében szivar füstölt, de ekkor az íróasztal szélén álló hamutartóba helyezte, s a vendéget vette szemügyre. Brenner Dezső szinte önkéntelenül érzekelte a hatalmas kezét az íróasztal fölött. Mint egy bokszolóé, villant át az agyán, ami az adott esetben teljesen valószínűtlennek tűnt.

– Cigarette? – kérdezte a főorvos.

A fiatalember tétovázott egy pillanatig, majd a hamutartóban árválkodó szivarra pillantott, aztán kivett egy szálát az asztalon lévő dobozból, és rágyújtott. Ekkor a főorvos is kezébe vette a szivart, és nagyokat szippantva térítette életre a dohányrudat.

– Parancsoljon velem, Brenner úr – intett ki a füstfelhőből –, miben állhatok szolgálatára?

– Természetesen a bátyám, doktor Brenner József állapota felől szeretnék érdeklődni, de előtte tájékoztatnom kell ...

– Hagyja! Hagyja... – intett a főorvos, s a hatalmas kezek az íróasztal átrendezésébe fogtak. – Hova a csudába tettem? – és egyre rakosgatta az iratcsomókat, majd valahonnan előhúzott egy újságot. – Na látja, itt van – csapott kézfejjével az összehajtott lapra. – A szabadkai Magyar Újság. Tegnap egy kedves barátom nyomta a kezembe, aki annak idején szívesen olvasta a Csáth Géza-novellákat. Ugye, ezen a néven publikált a bátyja? – szúrta közbe a kérdést. – Tudta, hogy mi ápoltuk a doktor

urat, azaz hogy az író, vagy hogy is mondtam, ezért hívta fel a figyelmemet a hírre, hogy a kolléga úr agyonlőtte a feleségét.

– Igen. Sajnos, ez a helyzet. A sógornőmet nem sikerült megmenteni. Tegnap tettük.

– Fogadja részvétemet! Egyébként az eset nem meglepő morfinisták esetében. Ami pedig Brenner doktort illeti, a roncsolt sebek, amiket a karján ejtett, szépen gyógyulnak, de – és itt kis szünetet tartott – a morfinizmus egy másik történet. Annak a gyógyítása hosszabb időt vesz igénybe.

– Miben reménykedhetünk, főorvos uram?

– Azt csak a jó Isten tudja. Ha egyáltalán figyel ránk.

Brenner Dezső felállt, a feszültsége azonban alig oldódott valamennyit.

– Főorvos úr, kérem! Szeretnék beszélni a bátyámmal!

A főorvos is felállt. Így jól látszott, hogy a fehér orvosi köpeny alatt tekintélyes pocak rejlik, s az öregúr a kerek képével, felfelé kunkorodó bajuszvégével, közepesen elválasztott hajával már-már komikus hatást keltett, ugyanakkor egész egyéniségéből valami végtelen nyugalom áradt.

– Természetesen! Majd valamelyik nővér odakíséri.

– Elmondhatom neki ... a felesége halálát?

– Persze. De azt ne remélje, hogy lelkiismeret-furdalása lesz. A szen-

vedélybetegek tudata másként működik, mint a közönséges embereké – és jovialis közvetlenséggel nyújtotta a kezét a fiatalember felé.

4.

Magas, fiatal ápoló nyitotta az ajtót helyettesítő vasrácsot Brenner Dezső előtt, majd behajtotta utána, és a bejárat mellett leült egy székre. A szoba berendezése mindössze egy asztal és egy szék, állványon fém mosdóedény, a falon fakereszt volt, s a sarokban vaságy, azon ült Brenner József, fejét az ölébe horgasztva.

– Szervusz, Józsi! – köszöntötte az öccse, és megállt előtte. A beteg felemelte a fejét, ránézett a jövevényre, de tekintetéből nem volt kiolvasható semmiféle érzelm. Mint ha azon gondolkodott volna, felálljon-e. Végül felemelkedett, s hagyta, hogy az öccse megölelje. Fekete haja magas homlokába hullott, a vékony bajusz alig emelkedett ki a borostából, s csak a vastag ajkak sejtettek az egykor vonzó férfit. Fanyar izzadságszag terjengett körülötte, amely összevegyült kellemetlen leheletével. Az öccsét szinte taszította az ápolatlanság levegője, s a székig hátrálva leült.

– Nem valami barátságos itt – mondta.

– Tűrhetetlen! Tűrhetetlen! – válaszolta meg-megrángó arccal a bátyja, majd visszaült az ágyra és hallgatott. Bal karján, a kötés fölött és a jobbon is látszott a sűrű tűszúrások helye, és a szinte pikkelyesre száradt bőrön a behagedt tályogok nyoma. Az öccse törte meg a kínos csendet.

– Józsikám! Olga meghalt, tegnap tettük!

Brenner doktor felugrott az ágyról, és hadonászva, ingerülten mondta:

– Ez erkölcsi zsarolás! Olga nem halt meg! Olga é! Amikor rálöttem Regőcén, kirohant a rendelőből.

– Igen, de kétszer utánalóttél. Amikor téged elvittek a szerb katonák, a feleséged már haldoklott.

– Hazudsz! Hazudsz! De miért? – és a beteg fel-alá járkálni kezdett a szobában.

– Győződj meg róla magad! – s kivett néhány iratot a tárcájából. – Itt vannak a temetési számlák.

De hiába nyújtotta a papírokat a bátyja felé, az félrelökte a kezét.

– Olga egy szajha! Közönséges szajha! Tavaly még Desirée-vel is lefeküdt, és az utóbbi időben már a suttyó parasztleányekkel is.

Brenner Dezső kétségbeesetten csapta össze a kezét.

– Hogy állíthatysz ilyent az unokatestvéredről? És pláne Olgáról? Semmiféle bizonyítékod nincs. Csak gyanú, gyanú, gyanú, de tények nélkül.

– Tudom. Én tudom.

Brenner József magába roskadva leült újra az ágyra, és a kezét tördelte. Az öccse felállt, és a bátyja vállára tette a kezét.

– Nyugodj meg, Józsi, kérlek, nyugodj meg!

– Vigyetek innen! Vigyetek haza! Könyörgöm, vigyetek haza!

– Erre várnod kell még! Majd beszélünk apikával, s meglátjuk, mit tehetünk.

– Nem, nem, nem, nem! Azonnal! – üvöltötte az idősebb.

Ekkor belépett a szobába az ápoló, és a látogatóhoz fordult:

– Uram! Azt hiszem, jobb lesz, ha most távozik.

5.

– Az ápoló azt mondja, kéretett, kolléga úr! – mondta a betegszobába belépő főorvos.

– Igen, Kőhalmi úr, valóban kérettem! Szíveskedjen a távozásomat engedélyezni!

A főorvos elmosolyodott.

– Drága Brenner úr! Ön ugyanúgy pszichopatólógus, mint én. Nagyon jól tudja, hogy ez lehetetlen. Feltéve, de meg nem engedve, ha én most hozzájárulnék a távozásához, önt abban a pillanatban letartóztatják a szerbek, amint kiteszi a lábát a kórház kapuján.

– De miért? – vont a szemöldökét a beteg, mint akit meglepetés ért.

– Végte ré is, agyonlőtte a feleségét.

Brenner József, mint akit megsértettek, ült le az ágyára.

– Akkor legalább azt engedélyezze, hogy kapjak morfiumot. A szakmai kánon szerint fokozatosan kell megvonni a beteg-től a narkotikumot. Pokoli kínokat élek át.

– Ha nem méltóztatik megszökni tőlünk két hónappal ezelőtt – mondta némi iróniával a főorvos –, valamivel jobban érezhetné magát. Akkor már egy hónapja gondoztuk, de odakint újra szurkálta magát, ezért most kénytelenek vagyunk újratekdeni a tortúrát.

– Kőhalmi úr, ha Istent ismer, legalább néhány napig engedélyezzen egy szerény adagot! – tette össze a két kezét könyörögve a beteg.

A főorvos szánakozva nézett az ember roncra, de határozott maradt:

– Brenner doktor, úgy látom, nem érti a helyzetet. Háború van körülöttünk. A demarkációs vonal Baja fölött húzódik. A gyógyszerellátás akadozik. Már azoknak sem mindig tudunk morfiumot adni, akiknek fontos lenne. Nem tudom teljesíteni a kérését!

Brenner József arcán ideges rángások futottak újra végig, összeomlott, és szinte vinnyogva szólalt meg:

– Legalább azt a rácsot ne tartsák zárva! Hogy néha kimehessek a bolondok közé...

– Sajnálom, a szökéssel eljátszotta a bizalmamat. Még egyszer nem hozhat kényelmetlen helyzetbe. De miért nem próbál meg írni? Azt mondják, ön egykor kitűnő novellista volt.

– Nem tehetem. Csáth Géza meghalt bennem. Már évek óta halott.

6.

Amikor a főorvos kiment, s az ápoló bezárta az ajtót helyettesítő rácsot, az egyedül maradt férfi hosszan nézett maga elé a semmibe, majd minden átmenet nélkül zokogni kezdett. Lecsúszott a kockakövezetre, feje az ágyra borult, s úgy sírt, mint nyolcéves korában, amikor az édesanyja meghalt.

– El akarok innen menni... – motyogta maga elé. – Meg akarom keresni a kétszáz éves bagdadi varázslót, hogy segítsen rajtam! – mondta egyre hangoztabban. – Én még csak harminckét éves vagyok! Szeretnék élni! – kiáltotta, és kétségbeesetten szorította ökölbe a kezét.

Am egyszerre úgy érezte, nancsillatú szellő simogatja a vállát, s felemelte a fejét. Sárga

turbánban, zöld kaftánban ott állt előtte a varázsló. Hosszú, fehér szakála fénylett, s a szeméből biztatás sugárzott. Brenner József belenézett az apró, bölcs szemekbe, s közben folyt a könnye. Nem tudta, mennyi idő telhetett el, de nagyon hosszúnak tűnt, mire a vénember megszólalt:

– Ha találsz egy asszonyt, aki még hisz neked, akkor van remény! Talán még van...

A férfi megtörölte az arcát a takaróban, de mire felemelte a tekintetét, a varázsló már eltűnt.

7.

A főorvos a figyelőhelyiség és az ebédlő közötti átjáróban kedélyes beszélgetést folytatott egy tagbaszakadt ápolóval, majd atyaián hátra veregette, s aztán a szobájába indult. Az ebédlő végében két apáca beszélgetett. Amikor hozzájuk ért, odaszólt:

– Friderika nővér! Vacsora után legyen szíves a Brenner doktor kezén kicserélni a kötést!

– Igenis, főorvos úr! – és a megszólított meghajtotta a fejét. Amikor az ajtó becsukódott, a másikhoz fordult: – Ezt a Brenner doktort valami nagy tragédia érthette. Tömény szomorúság van a tekintetében.

– Én is azt hiszem. Szerencsétlenségére a legrosszabb korrekciót: a narkózt választotta. Így rá fog menni szegénynek az egész élete. Kár érte! – válaszolta az öregebbik apáca.

Hamar Péter

Grafika: Sipos Loránd

„Fontos, hogy a fiatalokban felébresszük a könyvek iránti érdeklődést”

Zalavári László könyvtárigazgató múltról, jövőről és a városi olvasási szokásokról

Nyolc hónapig vezette ideiglenesen az Ady Endre Városi Könyvtár és Művelődési Központ intézményét Zalavári László, februártól pedig immár hivatalos kinevezését is megkapta. A régi-új igazgató (mellesleg a Bajai Honpolgár szerkesztőbizottságának új tagja) azóta is töretlen lelkesedéssel, a könyvek iránti feltétlen alázattal és új tervekkel végzi munkáját. Mindezek mellett pályaválasztásáról és a bajai könyvtár ritkaságairól is beszélgettünk vele.

– Kinevezésem előtt már dolgoztam vezetőként, könyvtári-igazgatóhelyettesi beosztásban. Az előző igazgató megbízatása tavaly május végén járt le, az akkor kiírt pályázat azonban nem hozott eredményt. Szervezeti működési szabályzatunk értelmében bármilyen akadályoztatás vagy vezetőhiány esetén az igazgatóhelyettes látja el a vezetői feladatokat. Az első körben még teljes körű, könyvtárosi és közművelődési végzettség, valamint vezetőképző is kellett, másodsorra – a november végi kiírásnál – már az egyik szakmai képesítés is elegendőnek minősült. Ezért kollégáim folyamatos biztatásának és támogatásának köszönhetően is jelentkeztem a főiskolai könyvtárosi végzettségemmel. Belső emberként épp elég rálátással is bírtam az intézmény vezetésére, mindennapjaira. Korábban a felnőtt részleg rendezvényszervezőjeként is tevékenykedtem, így a közművelődési egység munkáját is ismertem. Ért is olyan kritika, hogy könnyű volt nekem belső emberként pályázni, de a lehetőség mindenkinek adva volt, hogy ellátogasson az intézménybe, és információkat szerezzen a működésünkről.

– *Hány éves múltira tekint vissza a könyvtárral való együttműködése?*

– Lassan 14 és fél éve dolgozom itt. 1999. szeptember 1-jén kerültem a könyvtár állományába, de volt már könyvtáros előéletem. Érettségi után ugyanis nem vettem fel rögtön a főiskolára, de szerettem volna ebben az időszakban is dolgozni. Akkoriban képzettség nélküli fiatalok bekerülhettek a könyvtárba kiségténi. Éltem a lehetőséggel, és elkezdtem dolgozni a régi, Tóth Kálmán téri intézményben, majd főiskolásként szakmai gyakorlatomat már az új helyen, az egykori zsinagóga épületében végeztem. Tanulmányaim befejezése után másként alakult az életem, többfelé dolgoztam, nem csak a szakmának-hi-

vatásomnak megfelelően, míg végül a már említett időponttól lettem újra könyvtáros.

– *Ha egy érettségi után lévő diák könyvtárba megy dolgozni, az nem lehet véletlen. Könyvekkel nem lehet érzelmi kötődés nélkül bánni...*

– Kisgyerekkorom óta nagyon szeretek olvasni. Sokakhoz hasonlóan én is úgy kerültem iskolába, hogy tudtam már olvasni. Hamar beiratkoztam a gyerekkönyvtárba is. Az olvasás, a könyvek szeretete (ami egész családomra jellemző) végigkísérte az életemet, és motivációs tényezője volt annak, hogy ezt a hivatást választottam.

– *Mekkora jelenleg a bajai könyvtár olvasótábor?*

– A felnőtt részleg olvasóközönsége évek óta stagnál: mintegy 2800 fős a beiratkozottak létszáma, Bajáról és a vonzáskörzetből. A gyerekkönyvtár olvasóinak létszáma azonban évről évre biztatóan gyarapszik. Leginkább erre szeretnék építeni a jövő tekintetében, minden korosztályra gondolva. A legkisebbeket a Cirókázó játszóházba várjuk. A legkritikusabb korosztály a kiskamaszok, 12-13 évesek. Számukra biblioterápiás foglalkozásokat szervezünk: közösen kiválasztanak egy könyvet, amelyet a gyerekek elolvasnak, feldolgoznak, akár el is játsszák, dramatizálják interaktív foglalkozás keretében. Ez iránt egyre nagyobb az érdeklődés, egyre-másra jelentkeznek csoportok különböző iskolákból, és ez biztató. Ha ebben a korosztályban sikerül felkelteni és megerősíteni a könyvek iránti érdeklődést, akkor van rá esély, hogy 14 éves koruk után átiratkozzanak a felnőtt könyvtárba.

A pályázatomban is megfogalmaztam, hogy a nagyobb kamaszok korosztályát, a középiskolásokat kell igazán megszólítani, mert a kötelező olvasmányokért esetleg még betérnek, de önszorgalomból alig olvasnak. A számítógépet, a legmodernebb eszközöket magától értetődően kezelik, de azt kellene elérnünk, hogy legalább ilyen természetes legyen számukra az olvasás is. Ebből a szempontból régimódi vagyok: én a papíralapú könyvek világában nőttem fel, idegen számomra az e-book, de előbb-utóbb nekünk is haladnunk kell a korrallal. Bár én azért bizakodó vagyok, hiszen jó néhányszor temették már a Gutenberg-galaxist, de a mai napig is működik. Sőt, épp

A zsinagóga tóraszekrénye is kincseket rejt

az év elején olvastam, hogy megnőtt a könyvesboltok forgalma. Úgy tűnik, hogy továbbra is mutatkozik igény a könyvekre. Ez számomra reményt keltő.

A fiatalok megszólításában partnerséget szeretnék kialakítani az iskolákkal. Sorra felkeresem az oktatási és közművelődési intézményeket is, tárgyalok a vezetőikkel az együttműködés, együttgondolkodás lehetőségéről. A bajai Türr István Múzeum igazgatója, Kovács Zita megelőzött ebben, el is kezdtük a közös tevékenységet, főként a közművelődés terén. A mi helyzetünk ebből a szempontból ellentmondásos: közművelődési központként is szolgálunk, munkatársakat foglalkoztatunk, de nincs erre igazán alkalmas terünk. A programjaink, rendezvényeink részben a zsinagógában zajlanak, emellett a városrész közművelődési feladatait is el kell látnunk. A múzeummal való együttműködés hely szempontjából is hasznos lenne: mi biztosítjuk a munkatársat, ők pedig a teret a közművelődési programokhoz, de a mi szakmánkhoz illő rendezvényeket, pl. könyvbemutatókat ők is nálunk tartanák inkább. Hasonló együttműködést szeretnék megvalósítani a Baja Marketing Kft-vel, és sorra veszem az általános és középiskolásokat is. Ez utóbbiakat főként a könyvek, az olvasás népszerűsítése miatt. Szeretném, ha a tanárok több olyan feladatot adnának a diákoknak, amelyhez nálunk keresnek, gyűjtenek anyagot. És ha már idejönnek, akkor talán belekóstolnak a könyvtár világába, felfedezik az egyéb érdekességeket, a nekik szóló könyveket is. A beszerzések terén rájuk is kiemelt figyelmet fordítunk, mindig megvásároljuk az aktuális kedvenceket.

– *Ha már a legfiatalabb korosztályt említettük: nagyon kedves gesztusnak tűnik a Babaolvasójegy, amellyel számos apróságot láttam már megérkezni (persze, édesanyával együtt) a könyvtárba...*

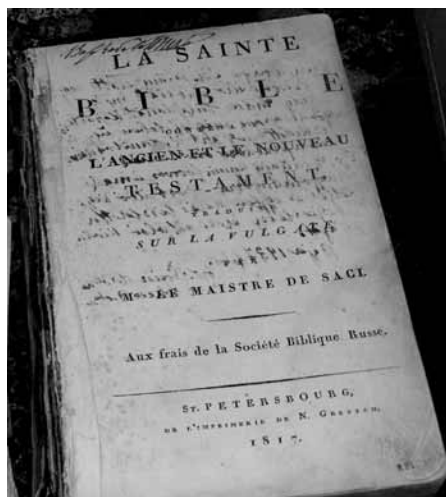
– Gyakorlatilag nulla éves kortól várjuk ide a piciket – külön foglalkozásokat is tartunk nekik és édesanyjuknak –, hogy érezzenek rá a könyvtár ízére, hangulatára. Szívesen lapozgatják a szép, színes, teherbíró képeskönyveinket. Abban bízunk, hogy a könyvtár a későbbiekre is meghatározó élménnyé válik számukra, mivel arra fognak majd emlékezni, hogy ez jó hely, kellemes emlékek társulnak hozzá.

– *Milyen a könyvtár állománya?*

– Általános gyűjtőkörű közművelődési könyvtár vagyunk. Gyakorlatilag mindent vásárolunk: hagyományos magyar és külföldi szépirodalom, szakkönyvek, szórakoztató irodalom stb. Nem könnyű megtartani az egyensúlyt. A felnőtt részleg olvasóinak jelentős részét nyugdíjasok teszik ki, akik leginkább a szórakoztató, könnyedebb műfajú olvasnivalókat kedvelik és keresik. Folyamatosan gondoskodnunk kell számukra utánpótlásról. Az aktuális sikerkönyveket is jórészt megvesszük, annak ellenére, hogy ezek keresettsége (helyenként az értékről nem is szólva...) a „szezon” lefutása után igencsak csökken. Nekünk rugalmasan alkalmazkodnunk kell az olvasói igényekhez, még ha az nem is esik egybe mindig a mi ízlésvilágunkkal... Ugyanakkor nagyon fontosnak tartom, hogy a szépirodalom ugyanúgy jelentős teret kapjon a kínálatban. A Nobel-díjak kihirdetése után azonnal beszerezzük az érintett írók könyveit, a magyar és a külföldi szépprózát egyaránt igyekszünk frissíteni. Nehéz válogatni az óriási kínálatból. Népszerű szerzők például Ljudmilla Ulickaja, Anna Gavalda, Schäffer Erzsébet, Fábíán Janka, de említhetjük Bán Mór Hunyadi-sorozatát is. A történelmi regények általában is kedveltek. A versek iránt talán már megcsappant némileg az érdeklődés, ettől függetlenül időről időre vásárolunk versesköteteket is. Szakkönyvekből is igyekszünk beszerezni, amit lehet.

– *Milyen kincseket, ritkaságokat őriz a könyvtár?*

– Jelentős gyűjteményt őrzünk régi könyvekből, és ez egy vidéki közkönyvtár esetében egyáltalán nem megszokott. Régi könyvön a szakma az 1850 előtti kiadványokat érti. Több mint négyezer ilyen kötetünk van. A legértékesebb a három ősnymotatvány – az egyik 1472-ből való –, amelyekre nagyon büszkék vagyunk. Az ősnymotatvány a Gutenbergtől 1500-ig

Ady Bibliája, Csinszka kézírásával

terjedő időszakban született könyveket jelöli, értékük szinte felbecsülhetetlen. Több antikvárral is büszkélkedhetünk, ezek 1500 és 1600 között keletkeztek, majd jönnek a további évszázadok kiadványai. Régi könyveink jó részét külön teremben tartjuk, régikönyv-szakos kollégánknak foglalkozik a feldolgozásukkal. Megtalálható például gyűjteményünkben a nagy francia Enciklopédia, több kiadásból ugyan, de szinte a teljes tartalma. Igazi különlegességünk még Ady Endre egyik Bibliája, amelyet 1817-ben, Szentpétervárott nyomtak, francia nyelven. Ezt Ady halála után a felesége, Csinszka odaajándékozta a költő kezelőorvosának, ő pedig az egyik legkedvesebb tanítványának, Grauaug Ármin bajai orvosnak adta tovább. Az ő hagyatékából került ide, ezt is büszkén őrizzük. Hitelességét Csinszka kézírása bizonyítja.

– *Ki láthatja ezeket a különleges kiadványokat?*

– Aki konkrét kutatói szándékkal érkezik, az igazgatói engedéllyel, felügyelet mellett, itt helyben tanulmányozhatja a gyűjteményünket. Nagyon vigyázunk rájuk, sajnos, voltak rossz tapasztalataink is. Még a 90-es években történt, hogy valaki megcsönkította az egyik nagyon értékes könyvünket: kivágta belőle a színes illusztrációkat. Azóta még éberegben őrizzük a kincseinket. Tavaly ősszel itt járt Bayer Zsolt, aki most a *Másfél millió lépés Magyarországon* egykor közkedvelt sorozat folytatását forgatja éppen. Ő elsősorban ezekre a régi könyvekre volt kíváncsi, készített is egy anyagot, amelyet hamarosan műsorra tűz a közmédia.

– *Milyen bajai jellegzetességeket tartanak?*

– Helyismereti gyűjteményünk is egy külön, korlátozottan használható állomány, itt őrizzük a Bajával és szűkebb kör-

nyezetével kapcsolatos legkülönbözőbb dokumentumokat, a régebbi könyvektől, újságoktól kezdve (papír és mikrofilm formában is), a ma megjelenő különböző szórólapon, meghívókon át a mostani folyóiratokig mindent. Ebbe beletartoznak nemcsak a nyomtatott dokumentumok, hanem a digitálisak, pl. CD-k, DVD-k is. Aki akár a város múltjáról vagy jelenéről, ismert személyiségekről, eseményekről szeretne valamit megtudni, netán helyi szerzők műveit olvasni, az ide fordulhat.

Ehhez kapcsolódóan szeretnék egy kérdést megfogalmazni: nagyon megköszönénk, ha egyfajta köteletpéldányként minden, Baján megjelenő vagy a városról szóló, helyi – kötődésű – szerző által írt könyvből, intézmények, szervezetek, cégek kiadványaiból, prospektusaiból, újságaiból, ill. CD-ből, DVD-ből, azaz mindenféle dokumentumból is legalább egy, de inkább két példányt automatikusan kapnánk. Így ezek a kiadványok az utókor számára is fennmaradnak, kutathatóvá válnak. Sajnos, sokszor úgy kell kunyerálni, külön utánajárni, ha valamit látunk, valaminek a megjelenéséről értesülünk.

– *Milyen további tervei vannak a jövőre nézve?*

– Kritikus pontnak tartom, hogy nem rendelkezünk közösségi közművelődési térrel, holott ezt a funkciót is be kell töltenünk. Több közművelődési munkatársat is foglalkoztatunk, akik rendezvényeket szerveznek a város különböző pontjain, munkakörülményeik, elhelyezésük azonban nem megfelelő. A zsinagóga már csak műemlék jellege miatt sem alkalmas ilyesmire, mint ahogy nagyobb, tömegméretű rendezvények megtartására sem. Bizom abban, hogy egy nagyobb méretű, országos vagy uniós pályázat révén sikerül az önkormányzattal együttműködve megfelelő ingatlanhoz jutni, amelyben a kollégák elhelyezését is immár méltó körülmények között tudom biztosítani. Ezáltal végre valóban művelődési központtá is válhatnánk.

– *Milyen szerzőkkel találkozhatunk Baján a közeli jövőben?*

– Író-olvasó találkozót folyamatosan szervezünk a jövőben is. Már biztosnak látszik, hogy az ünnepi könyvhét keretében június 11-én vendégül látjuk Lackfi Jánost. Többek neve is szóba került még, igyekszem mindenkivel felvenni a kapcsolatot, akire igény mutatkozik. Megkereséseket is kapunk, főként fiataloktól, első kötetes szerzőktől. Amennyiben úgy látjuk, hogy értéket közvetítenek, számukra is teret és bemutatkozási lehetőséget biztosítunk.

Sándor Boglárka

Integráció a bajai főiskolák megtartásáért

Az 1990-es évek közepétől felerősödtek a magyar felsőoktatási intézményhálózat szétaprózottságát kifogásoló álláspontok. Erre az időre ugyanis a nagy múltú egyetemeken és főiskolákon kívül az ország csaknem minden nagyobb városában létrejöttek kisebb főiskolák, egyetemi karok, egyetemek. Túl sok lett belőlük.

A felsőoktatás korszerűsítése érdekében ezért többek között várható volt, hogy az intézmények integrációját törvény fogja előírni. Ez elsősorban a kis főiskolák önállóságát veszélyeztette, mert lehetett attól tartani, hogy a nagyobb egyetemekhez csatolják őket. A bajai főiskolák esetében Szeged, Pécs, de távolabbi nagy felsőoktatási intézmények is szóba jöhettek. Sajnos nem lehetett kizárni, hogy az ilyen megoldások a kis főiskolákat hátrányos helyzetbe hozzák, de végső veszélyként akár azok elsvasztását is jelenthetik.

A fejlesztési elgondolások azonban azt is megengedhetőnek látták, hogy az egy városban működő önálló, illetve más felsőoktatási intézményhez tartozó egységek egyesüljenek. Baján ebben az időben két főiskolán – az önálló Eötvös József Tanítóképző Főiskolán és a Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Pollack Mihály Műszaki Főiskolai Karának Vízgazdálkodási Tagozatán – folyt képzés. A két iskola között évek óta folyamatosan esetenkénti, majd írásbeli megállapodás alapján több területen (nyelvoktatás, testnevelés, természettudományos tárgyak stb.) rendszeres eredményes együttműködés alakult ki.

Ezekre alapozva, és az országos fejlődési-fejlesztési tendenciákra figyelmet fordítva, a tartalmi és működési feltételek tovább javítása érdekében a két intézmény vezetői (dr. Szlávik Lajos igazgató és dr. Fátrai Klára főigazgató) elhatározták, hogy nem várnak kényszerítő körülményekre, hanem saját erőiket egyesítve megvizsgálják a szervezeti integráció lehetőségét, feltételeit, javasolható módjait.

E célból többször egyeztettek a szakminisztériumi főhatósággal. Ezután 1995 nyarán, kora őszen kölcsönös főiskolai vezetői megbeszélések után az intézmények kidolgozták az integrációt célzó előterjesztést a minisztérium számára. A szakanyagot mindkét főiskola tanácsa, az intézményi fórumok és a pécsi főiskolai kar, majd a tudományegyetem szenátusa is elfogadta, és arról támogató határozatot hozott. A tervezetben bemutattuk a szervezeti-jogi fúzió lényeges tartalmi együttműködési területeit

is. Ezek többek között a következők voltak: közös tantárgyak, modulok oktatása, átogatás, újabb diplomás képzések (pl. műszaki tanár) indítása, közös kutatások, pályázatok, nemzetközi kapcsolatok bővítése, közös oktatói, hallgatói rendezvények, egymás eszközeinek racionális kihasználása.

Megbeszélés alapján, majd írásban megfogalmazva támogató nyilatkozatot kaptunk a város képviselő-testületének jóváhagyásával Széll Péter akkori polgármestertől, dr. Kristóf István országgyűlési képviselőtől és az Országos Vízügyi Főigazgatóság nevében dr. Varga Miklós főigazgatótól is. A polgármester többek között hangsúlyozta: „Álláspontunk szerint ez az összevonás eredményezhetné a város számára oly fontos két főiskola új fejlődési lehetőségeinek megnyílását.” A főigazgató pedig kiemelte, hogy az OVF „támogatja a főiskolai szintű vízügyi mérnöképzésnek a továbbiakban egy többkarú főiskola keretében történő megvalósítását.”

A minisztérium is elfogadta, hogy az integráció illeszkedik a felsőoktatás fejlesztésének struktúrájába, az elaprózódást szünteti meg. Ezért jogi, törvényi akadályt nem láttak abban, hogy egy meglévő önálló intézményhez (Eötvös József Tanítóképző Főiskola) csatlakozzék kiválással egy vízgazdálkodási főiskolai tagozat. Így az engedélyeket megkaptuk.

1996. június 20-án dr. Dinya László felsőoktatási helyettes államtitkár leiratban tájékoztatta a tanítóképző főigazgatóját: „... a Magyar Köztársaság 1996. év költségvetéséről szóló 1995. évi LXXI. Törvény 47.§ (7) bekezdése alapján módosított fejezet címe szerint 1996. június 1-től integrált főiskolaként folytathatja tevékenységét a két bajai intézmény.”

Az integráció megvalósulásának két összetevője tehát a következő: 1. 1996. július 1-jétől életbe lépett az intézményi költségvetési integráció, 2. 1996. szeptember 1-jén megkezdődött a teljes integráció.

Az egységes főiskola új neve: Eötvös József Főiskola. Jogelőd-intézményei pedig Műszaki Fakultás és Pedagógiai Fakultás elnevezéssel folytatták tevékenységüket. Tanintézményeink az integráció tervezésében felismerték a szükségszerűségeit,

A főiskola logójának tervezője
Klossy Irén

get, ugyanakkor önállóan határoztak. Úgy véljük, ebből adódott az is, hogy az előkészítés folyamatában a két intézmény vezetői, oktatói, dolgozói igen kiegyensúlyozott, hatékony és a problémák megoldására irányuló magatartást tanúsítottak.

Dr. Dinya László, az Oktatási Minisztérium he-

lyettes államtitkára a bajai integrációt a következőképpen minősítette: „A két főiskola az elsők között ismerte fel, hogy az egy városban működő intézményeknek a fejlődés lehetőségét a helyi, regionális igényeket figyelembe vevő, a képzés struktúráját, az intézmény szervezetét megújító, az adott feltételek között hatékonyabban működő városi főiskola megszervezése jelenti (...) Külön kiemelném, hogy a főiskolák között ez az első megvalósult integráció.”

Az első ünnepélyes tanévnyitón dr. Rádló Katalin, a minisztérium főosztályvezető-helyettese megerősítette, hogy „az Eötvös József Főiskola belső akaratból született és nyert létjogosultságot, mert – mint az egyik magyar iskolaváros – eredményesen válaszolt az országos kihívásokra. Ezzel példaértékűvé vált a többi felsőoktatási intézmény számára.”

A felsőoktatási integráció kötelezettsége, a központi akarat 1999-ben emelkedett törvényerőre, amely szerint a felsőoktatási integrációnak országosan 2000. január 1-jétől kellett megvalósulnia.

A jelen időszakban – 2014-ben – más szakfőiskolákkal egyetemben már valamennyi tanítóképző önállósága megszűnt, s azok többségében más helységben működő nagyobb intézményhez, egyetemhez kapcsolódtak.

Dr. Fátrai Klára

Minden évben március 28-án, a díj alapítójának születésnapján adja át az Erdei László Honvéd Alezredes Alapítvány kuratóriuma a Baja Város Hírnevéért Díjat. Az immár 14. alkalommal odaítélt díjat ebben az évben is a városházán adták át. 2014-ben a rangos (posztumusz) díjat a testület lapunk a közel-múltban elhunyt főszerkesztőjének, **BÁLINT LÁSZLÓNAK** ítélte oda. (a szerk.)

Az 1935. évi országgyűlési választás bajai előkészületei

Egy ország politikai rendszerének alapvető sajátosságai a választójogi törvényben – rendeletében – és ennek alapján kialakított választási rendszerében tökéletesen nyomon követhetők. Az első világháború előtt, a dualizmus időszakában Magyarországon vagyoni cenzuson alapuló választójog volt érvényben. Az első világháború végén mind az őszirózsás forradalom vezetői, mind a Tanácsköztársaság proletárdiktatúrája politikai reformokat ígérve hangoztatta az általános és titkos választójog bevezetését, de ez mindvégig csak távlati cél maradt. Gróf Károlyi Mihály 1918. évi I. számú néptörvénye a férfiaknak 21, a nőknek 24 év felett és írni-olvasni tudás igazolása mellett titkos választójogot adott, ezzel Európában egyedülálló, demokratikus módon az összlakosság kb. 40%-a választójogot kapott. A Tanácsköztársaság kikiáltása miatt e törvényt nem vezették be, de a proletárdiktatúra és annak bukása után az átmeneti kormányok is – kisebb változtatásokkal – ennek alapján írták ki a választásokat. 1919. november 16-án Horthy Miklós a nemzeti hadsereg élén bevonult Budapestre. Bevonulása, majd kormányzóvá választása után Horthy a nemzeti, konzervatív erőkre támaszkodva hozta létre a trianoni békével megcsontított ország új politikai-kormányzati rendszerét. Az új politikai rendszer – a változásokhoz alkalmazkodó kisebb-nagyobb kiigazításokkal – több elemében visszatért az 1914 előtti mintákhoz, de arra nagyon figyeltek a vezető politikusok – gróf Teleki Pál és gróf Bethlen István miniszterelnökök –, hogy a „demokratikus” felépülő új rendszerben a nemzeti-konzervatív irányvonal mindvégig megőrizhesse vezető, kormányzati szerepét.

A Horthy-korszak választási „törvényét” gróf Bethlen István miniszterelnök dolgozta ki, ez 1922. március 2-án jelent meg 2200. M.E. sz. rendeletként. Európában az első világháború után parlamentáris demokráciák, „tömegdemokráciák” alakultak ki, a választójogot folyamatosan szélesítették. Ezzel szemben Magyarország politikai rendszerét Bethlen „irányított demokráciának” állította be, ehhez igazítva választójogi rendeletét is. A rendelet elkülönítette a férfiakat és a nőket, valamint vagyoni és műveltségi cenzust vezetett be. 1922 tavaszától csak azok az állampolgárok rendelkeztek választójoggal, akik 2 év egy hely-

ben lakást és 10 év magyar állampolgárságot tudtak igazolni. A férfiak esetében ehhez járuló korlátozó intézkedés volt a 24. életév betöltése és az elemi népiskola első 4 osztályának elvégzéséről bemutatott igazolás. A nőkkel szemben még szigorúbb volt a rendelet, tőlük a 30. életév betöltését és az elemi népiskola első 6 osztályának igazolt elvégzését követelte meg a rendelet. A rendelet következtében a választásra jogosultak aránya az összlakosság 29%-ára esett vissza, ez nagyjából a konzervatív berendezkedésű európai országok – Franciaország, Olaszország – arányaival azonos. A bethleni rendelet sarkalatos pontja a nyílt szavazás részleges visszaállítása volt, Budapest és 10 vidéki nagyváros kivételével minden szavazóköri körben csak nyíltan szavazhattak. A nemzetgyűlés, majd később országgyűlés 245 képviselői helyéből 199 nyílt szavazáson dőlt el, ezzel a hatalmon lévő párt minden esetben döntő többséget szerezhetett. A nemzetgyűlés a Bethlen-féle választójogi rendeletet 1925-ben törvénnyé emelte, ez lett az 1925. évi XXVI. törvény-cikk. A törvényt már 1922-től rengeteg kritika érte, a parlamentben elsősorban a Peyer Károly vezette Magyarországi Szociáldemokrata Párt támadta. A szocdemek a titkos szavazás általánossá tételét követelték, a kormányzati többség azonban kitartott a miniszterelnök mellett.

E törvénnyel Magyarországon négy választást – 1922, 1926, 1931, 1935 – bonyolítottak le. A törvényben meghatározott „10 év egy helyben lakásra” vonatkozó cenzusnak megfelelően a választói névjegyzéket folyamatosan módosították. Az országgyűlési képviselőválasztásokra általában már egy évvel korábban elkezdték a felkészülést a választói névjegyzékek összeállításával. A választások előkészítése az adott törvényhatóság területén működő központi választmány feladata volt, itt állították össze a választói névjegyzékeket, a szavazóköri szavazatszedő bizottságokat, és itt végezték a végső összesítést is. Első lépésként minden esetben az előző választás jegyzéke alapján az aktuális névjegyzéket állították össze, majd a községi/városi tanácsháza épületében kifüggesztették azt. A kifüggesztett listával kapcsolatban a választók hivatalos levélben kérhettek módosítást, helyesbítést, ha kihagyták vagy rossz szavazóköribe sorolták be őket. A választói névjegyzék összeállítása után következett a migrációs vál-

tozások jegyzékbe foglalása, és beérkező helyreigazítási kérelmek elbírálása, azaz a pótnévjegyzék összeállítása. A pótnévjegyzékbe azok a településen élő, választásra jogosult személyek kerülhettek be, akik az előző szavazás óta lakóhelyet változtattak. Itt szerepeltek a korábbi alapján benyújtott fellebbezések is. Figyelembe véve a korábbi migrációs adatokat – egyes településeken a szavazásra jogosult lakosság 40%-a is lakóhelyet változtathatott –, ez nagy mennyiségű többletmunkát jelentett a központi választmányoknak. Baján már 1934 áprilisában megkezdődött az 1935-ös választás előkészítése.

„5471/1934. kig. Menezstve: 1934. ápr. 4.

Tárgy: Az országgyűlési képviselőválasztási névjegyzék 1933. 1935. években történő kiigazításának szabályozása.

Polgármester Úrnak

Budapest

Szeged

Az 188.100/1932 B.M. körrendelet 5. §-ának 3. bekezdése értelmében azt a választót, aki az egyik szavazóköri területéről ugyanazon város, vagy község másik szavazóköri területére költözött át, a korábbi szavazóköri névjegyzékéből a kihagyottak jegyzékébe való felvétel útján törölni kell, s ugyanakkor az illető új lakóhelye szavazóköri ideiglenes pótnévjegyzékébe kell felvenni.

A névjegyzék kiigazítása során nyert tapasztalataink szerint a névjegyzékbe felvett választók a legutolsó összeállítás, vagyis 1931 óta mintegy 40%-ban lakást változtattak, ez a lakásváltoztatás évente mintegy 20-25%-ot tesz ki. Tehát a fenti eljárás szerint elkészítendő 1935. évi pótnévjegyzék terjedelme már meghaladja az eredeti névjegyzékbe felvett tényleges választók számát.

A pótnévjegyzéket is az Adrema géppel kell sokszorosítani.

Minthogy az 1932. évi végleges névjegyzéknek megfelelően sorrendbe rakott Adrema lemezeket megbolygatni nem lehet, ezért a végleges pótnévjegyzék elkészítése végett a lakásváltozásoknak új lemezt kell préselnünk.

Ez a rendszer terhes és költséges munkát igényel, nehezen végrehajtható, a névjegyzék kevésbé áttekinthető, s az állandó lakásváltoztatás miatt az érvényességének évében úgyszólván fedeti a tényleges állapotot.

Megkeresem Méltóságodat, szíveskedjék közölni, hogy a körrendeletnek ezt az intézkedését milyen mértékben és miként hajtják végre, hogy a megkívánt egyszerűsítés elve is érvényre jusson.

*Baja, 1934. március 30.
polgármesterh.”*

A budapesti főpolgármesteri hivatal postafordultával válaszolt a bajai beadványra, amelyet 1934. április 18-án 6310-es számon iktattak be a bajai városházán.

„Tárgy: Az országgyűlési képviselőválasztói névjegyzék 1933.-1935. években történő kiigazításának szabályozása.

A polgármester úrnak, Baja.

Mellékelten megküldöm a Budapest székesfővárosi országgyűlési képviselőválasztók 1934. évi végleges névjegyzékébe felvett választókról szavazóköri, közigazgatási kerületek és országgyűlési képviselőválasztókerületek szerint összeállított kimutatást.

Egyben arról értesítem Méltóságodat, hogy a Budapesten történő lakásváltoztatásoknak az országgyűlési képviselőválasztók névjegyzékében való keresztülvezetése tekintetében a székesfővárosi központi választmány a 188.100/1932. B.M. sz. körrendelet 5. §-ának /3/ bekezdésében foglalt rendelkezéseknek megfelelően jár el.

Megjegyzem azonban, hogy az említett rendelkezéseknek megfelelő eljárás Budapesten sem munka, sem költség szempontjából nem okoz különösebb nehézséget, mert az összeíró-küldöttségek működésének megszüntetése óta, a központi választmánynak nem áll módjában a lakásváltoztatásokat hivatalból figyelembe venni, és ezért csak azoknak a választóknak a lakásváltoztatását vezeti keresztül a névjegyzékben, akik ezt kifejezetten kérik, az ily kérelmek száma pedig évenként az ezret sem haladja túl.

Budapest, 1934. évi április hó 11-én.

A polgármester megbízásából:

Dr. Szepesváry s. k. tanácsnok”

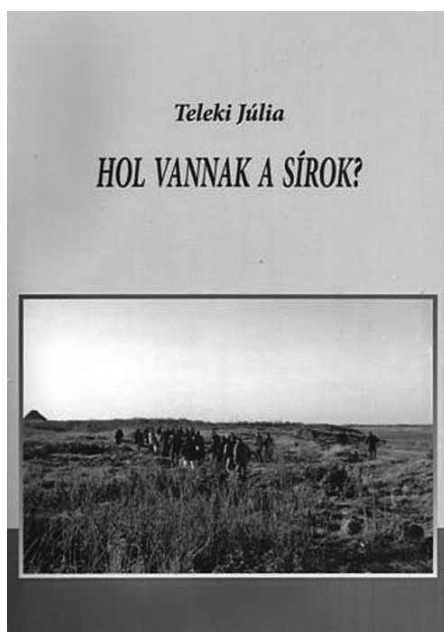
A fővárosi központi választmány jelentősen egyszerűsítette a feladatát azzal, hogy a választói pótnévjegyzékbe csak a lakhelyváltozást bejelentő kérvényezőket vette fel, így az egyébként is szűk választói létszám tovább zsugorodott, mivel sokan „nem odafigyelés” miatt kimaradhattak a választói névjegyzékből. Ezen a téren a bajaiak sokkal lelkiismeretesebbek voltak, nálunk a központi választmány követte a lakhelyváltozásokat. A bethleni választási törvény jelentősen megnehezítette az országgyűlési választások lebonyolítását, nagy mennyiségű többletmunkát rótt az előkészítő bizottságra, de ez minden esetben csak technikai nehézségnek bizonyult. A választójogi törvénynek köszönhetően a két világháború között többször nevet változtatott kormányzópart minden választáson egyértelmű többséget szerzett a parlamentben, ami nagy mozgásteret és elvben kormányzati stabilitást biztosított mind az ország, mind a hatalmon lévő nemzeti, konzervatív politikai elit számára.

Sarlós István

A sírokat még keresni kell

Könyvismertetés

Az 1944-45-ben a Délvidéken lezajlott brutális etnikai tisztogatás a mai napig sem része a magyar történelmi köztudatnak, pedig a Tito-partizánok kegyetlen megtorló akcióinak akár tízezernél több magyar is áldozatául eshetett. A Délvidék megszállásáért és a magyar megszálló erők által elkövetett kivégzésekért kíméletlen bosszút álltak a területet visszaszerző jugoszláv „felszabadítók”, és ahogy ez már lenni szokott, indulataikat nem a valódi felelősökön, hanem az ártatlan helyi magyarságon vezették le, gyakran egészen embertelen kegyetlenséggel. A téma először Cseres Tibor *Vérbosszú Bácskában* című dokumentumregényében kapott nagyobb nyilvánosságot, de később a Délvidékről származó Illés Sándor több műve (*Sírató, Akikért nem szólt a harang*) is feldolgozta a saját lakhelyén történeteket, majd Gion Nándor *Ez a nap a miénk* című regénye állított irodalmi emléket az ártatlanul elhunytaknak és az agyonhallgatott szörnyűségeknek. Tudományos igényű munkákban Matuska Márton, a legújabb időkben pedig Forró Lajos számos publikációja jelentett áttörést az események feltárásában, de ismereteink – a levéltári források hiánya, illetve hozzáférhetetlensége, továbbá az elmentmondásos visszaemlékezések miatt – még ma is erősen hiányosak. Szerbiában a

mai napig se nagyon hajlandók a megtervezett etnikai tisztogatás, népirtás elismerésére, legfeljebb afféle „háborús túlkapásokról” lehet beszélni. Az ország esetleges uniós csatlakozása kapcsán ugyan történt – a magyar és a szerb államelnök jelenlétében – egy tétova főhajtás mindkét oldal háborús áldozatai előtt, ám a tömegsírok fölé emelt fejfákat, emlékműveket rendszeresen ledön-

tik, meggyalázzák, a helyi sajtó még a legutóbbi időig „Magyarország fasiszta hadserege félkatonai alakulatai kivégzett tagjainak sírjánál tartott megemlékezésről” írt, bocsánatkérésre, netán kollektív rehabilitációra közel 70 év után sem került sor.

Az ún. sajkás vidéken található, 1941-ben még nagyjából harmadrészen magyarok által lakott Csúróg település esete azonban még ebből a szörnyű tragédiából is kiemelkedik, hiszen itt nemcsak megtizedelték a magyarokat, hanem a férfilakosságot szisztematikusan kiirtották, a túlélőket (jobbára özvegyeket és gyerekeket) – miután hosszú időn keresztül koncentrációs táborokban tartották fogva őket – pedig örökre elüldözték otthonukból. A Csúrógról származó Teleki Júlia maga is elszenvedője volt a szörnyűségeknek; édesapját, Szabó Ferencet 1944 októberében ölték meg, ő maga egyévesen került a járeki táborba, ahonnan öt hónap pokol és megaláztatás után engedték el őket. Felnőttként a továbbra is a Délvidéken élő szerzőnek életcéljává vált, hogy – mint egy korábbi könyvének címe is mondja – megtalálja apja sírját, és elérje azt, hogy az áldozatokra legalább méltó módon emlékezzenek, és lemossa emlékükről a fasiszmus jogtalanul rájuk aggatott bélyegét. E vállalkozása a külső szemlélő számára akár szél-

malomharcnak is tűnhet, hiszen e könyve is beszámol újra meg újra felállított, majd ismét ledöntött keresztekéről, emlékkövekről, betiltott megemlékezésekről, a mai napig jelöletlen tömegsírokról. Hogy küzdelmének lesz-e kézzelfogható eredménye, azt nehéz megjósolni, ám könyvbemutatói, korábbi tartományi parlamenti képviselői munkája mégiscsak ráirányította a figyelmet egy olyan témára, amelyről senki sem beszél szívesen, és amely a mai napig súlyosan beárnyékolja magyarok és délszlávok délvideki együttélését.

A 2014. február 17-én, a városi könyvtárban Baján is bemutatott könyve (*Hol vannak a sírok?*) ennek az évtizedes küzdelemnek a dokumentációja. Legnagyobb részében a szerző által összegyűjtött visszaemlékezéseket tartalmaz túlélőktől, szemtanúktól és azok leszármazottaitól. Mindegyikük számára életre szóló traumát jelentettek az átélt élmények; nem is véletlen, hogy közülük többen évtizedeken át saját családtagjaiknak sem meséltek róla. Igaz, az elbeszélte történelem (oral history) sajátossága olykor a túlzás, bizonyos vándormotívumok, csak halomából ismert, így bizonytalan hiteltű események elbeszélése, de ha az itt leírtaknak csak a töredéke lenne igaz, akkor is a hidegrázza az olvasót a hasonló történetek hallatán: „...[Édesapám] kisbíróként dolgozott a községházán. [Miután elhurcolták] pár napig hordtuk neki az ebédet, de akkor elvitték édesanyámat is azzal, hogy haza kell vezetni édesapámat, mert beteg, és nem tud járni. De édesanyám sem jött vissza többé. Mikor bemertünk apánkhoz, és megkérdeztük, hol van anya, ő csak a fejét fogta, és sírva mondta – Nem is láttam. Mikor az ebédet hoztam, láttam a kocsikon lévő halottakat. Kinek a keze, kinek a lába lógott le a szekérről. A szekér aljából csorgott a vér. A tetején pedig trágya volt rádobálva. [...] Apámnak sem kellett sokáig az ebéd. Kivégezték. Apa és anya nélkül maradtunk árván. Később hallottam,

hogy anyámat nagyon megkínózták. Kezét az ajtóhoz csukták, és a körmei alá tűket szurkáltak. A kínzásba halt bele.” (György Sándor visszaemlékezése, 36. o.) Vagy a következő: „...amikor kihajtottak bennünket a házunkból, és a piactéren vártuk sorsunk beteljesedését, nem messze tőlünk egy asszony a karján tartotta csecsemőjét, aki nagyon sírt. Az asszony kérte a partizánt, hogy engedje be őket az egyik házba, szeretné a kicsit tisztába tenni, hogy meg ne fázzon. Ekkor a partizán benyúlt a pólóba, kirántotta a babát, majd úgy a kocsiderékhoz vágta, hogy azonnal szétloccsant a feje. Ezt a szörnyű képet a mai napig is tisztán a szemem előtt látom.” (Somogyi Magdolna visszaemlékezése, 47. o.) A könyv ilyen és ehhez hasonló embertelen gyilkosságokról, kínzásokról is beszámol, s különösen a korábban a magyarokkal együtt élő helyi lakosoknak a partizánokkal való együttműködése és káröröme megrázó. (Igaz, elvéve a magyarokkal együttérző, azokon segíteni próbáló szerbekről is esik szó, akik közül többen maguk is áldozattá válhattak.)

A szóban elmondott, majd lejegyzett történetek mellett számos levelet is olvashatunk, amelyek már Teleki Júlia korábbi könyveinek, újságcikkeinek hatására születtek; jobbra olyanok tollából, akiket az élet nemcsak Csúrogról, de az egykori Jugoszláviából is messzire sodort. Ám az általuk elbeszélte élmények sem kevésbé megrázóak; s jellemző az is, hogy számos levélíró személyazonosságát még sok évtized múltán sem merte vállalni. A visszaemlékezések közlésén kívül a kötet kísérletet tesz a csúrogi, illetve más sajkás vidéki halálos áldozatok összegyűjtésére is; igaz, itt a szerző is közli, hogy az általa összeállított lista aligha lehet teljes. Ám így is csak Csúrogon 412 név szerint ismert áldozatot sikerült azonosítani, a vajdasági múzeumban található másik lista további 46 halottról tud; a járeki haláltábor körülményei között 44 kisgyermek lelte halálát, míg a gaj-

dobrai (szépligeti) táborban 14 csúrogi halottat tartottak nyilván. Ám e számok között nem szerepelnek a távolabbi kényszermunkára szállított és ott megölt, vagy éppen a megpróbáltatásokba belehalt magyarok, így valóban nem túlzás azt állítani, hogy itt szabályos genocídium történt. Ha nem is ilyen terjedelemben, de beszél a könyv a más településeken történt megtorlásokról is, de miután ezekből csak viszonylag kevés anyag gyűlt össze, ez csak arra elég, hogy bemutassa, sok dolga lehet még a történészeknek a dokumentáció során.

A könyv utolsó harmada már inkább saját korunk hú tűkre. Itt számol be a szerző az eddigi megemlékezésekről, közli azokat a vajdasági magyar sajtóban megjelent újságcikkeket, amelyekkel a szerbiai közvéleményt igyekezett figyelmeztetni arra, hogy a múlt feldolgozásának területén még komoly adósságai vannak.

Teleki Júlia könyve egyáltalán nem könnyű olvasmány. Természetesen lehetne arról beszélni, hogy ez nem szakszerű történeti munka (nem is kíván az lenni), hogy nyelvezetén lehetne alakítani, hogy nyilvánvalóan érzelmekre akar hatni. De ahogy a szerző fogalmaz, „meg kell mutatni az érem másik oldalát is”, és ennek sikeresen megfelelt. Szerbiában sokan tudnak az 1942-es „hideg napok” eseményeiről, a tömegével gyártott, idealizált hősöket teremtő partizánfilmek hatására nagyon sokan ma is csak a házat felszabadító hősöket látják Tito partizánjaiban. De ha csak ennyit tudunk róluk, a történelmet hamisítjuk meg, és sosem értjük meg sokak máig ható, „kőbe vésett fájdalomát”. Azt nem hisszük, hogy egy könyv képes lehet évtizedes beidegződéseket, téveszméket megváltoztatni, de hogy új adalékokkal szolgálhat egy szörnyű időszak megismeréséhez, abban egészen biztosak lehetünk. (Teleki Júlia: *Hol vannak a sírok? Bővített kiadás.* Óbecse, 2007. 192 oldal)

Dr. Mayer János

Szindbád Baján járt

Rendhagyó könyvismertetés

Baja város kulturális életében gyöngyszem, sőt ékkő született. Egyik éjjel azon tűnődtem, hogy mikor, melyik könyv olvasása jelentett ekkora élményt. A legutóbbi talán Simonyi Károly *A fizika kultúrtörténete* című műve volt, mely összeállításában, azaz sokrétűségében némileg hasonlított Erky-Nagy Tibor *Szindbád Baján járt* című remekművéhez. Szá-

momra az alapvető különbséget nem a két mű tárgya közti eltérés jelentette, hanem az utóbbival való érzelmi azonosulás. Szakmából adódóan igyekszem mindent tárgyilagosan, a racionalitás oldaláról megközelíteni, azonban e képes történelemkönyv úgy visszarántott gyerekkoromba, hogy megfeledeztem mindenről, ami mostanában körülvesz. Szókincsem

csekély ahhoz, hogy jelzőket találjak, mit érdemelnek a könyv alkotói. Kivétel nélkül mindenki, aki bármit is hozzáadott, a legmélyebb tiszteletet érdemli!

Valamennyi könyvet olvastam, amely tudomásom szerint Baja városáról megjelent. Legutóbb Gyulavári József nagy úrt betöltő képes válogatása volt a kezemben, amely szintén lenyűgözött. Ez a példátlan és felbe-

csülhetetlen értékű bajai képeslap-gyűjtemény jelentette a Szindbád-könyv képanyagának törzsét. Valótlant állítok, ha azt mondom, hogy e két könyvet olvastam. Tanulmányoztam, silabizáltam, átéltem, ismét ott voltam, ahol már sajnos nem lehetünk. Szerencsére sok értékes épületet, hangulatos utcát még személyesen ismerhettem.

Gondolatban végigjártam kedvenc helyeimet. Először a Déri-kert csodálatos kovácsoltvas kapuján léptem be a „parkszentélybe” (Ugyan kinek volt útjában a kapu?). Megálltam gyönyörködni a hatalmas rózsakertben, majd a másik kapun távoztam, és a Deák Ferenc utcai oldalon ámultam azon, hogyan volt türelem ilyen igényes kerítést építeni. A Barátok udvarának kibontása szerencsés változtatás volt. Nagypapámtól örökölt néhány régi ceruzákat. Ha tehettem, bementem bámészkodni a Bácska áruház helyén állt, szürkére festett pultú papír-írószer boltba, de a mellette lévő elegáns órasüzlet kirakatát is tátott szájjal nézegettem. Szinte ünnepinek éreztem a Tóth Kálmán tér elegáns, mindig gondozott, kovácsoltlanc-kerítéssel védett parkját. A nemes bazalt kövezet különösen este, de főleg eső után nyújtott szép látványt. Zorka néni cukorkaüzletének illatát még ma is érzem az orromban. Ugyan hova tűnt a szép berendezése, de ezt kérdezhetném a később biztróvá alacsonyodott cukrászda vörös bársony borítású, csiszoltüveg-betétes boxairól is. Apám mesélt a legényegyletről, melynek épületének már csak az agóniájára emlékszem. A Kazinczy utcában a strandra menet benéztem Matyi bácsi suszterműhelyébe. Az Állami Gazdaság ronda betonépülete már állt, de az utca másik fele még tartotta magát, amikor a patinás polgári sarokház pincéjében megnyílt a Fehérhajú söröző. Semmi flanc, a legolcsóbb Szalon sör, de mégis barátságos volt, leszámítva a vágható cigarettafüstöt.

Eleinte még valóban gyártották a gázt barnaszénből. Talán négyéves lehettem, amikor a szamárköhögésből nehezen gyógyultam, és Menczer doktor azt javasolta, hogy nagyanyám sétáltasson a gázgyár melletti töltesen, mert ott jelentős az ózonkoncentráció. Hetekig naponta jártunk arra, de egy héten csak egyszer kaptam egy kis málnaszörpöt a Halászponton a lángos-sütőnél. Micsoda ünnep volt... A vasárnapi korzó pedig egy igazi élő város illúzióját keltette. A Club presszó belső helyiségében, a nyugdíjasklubban Schmidt Toncsi és Peller Pali jazzlemez-bemutatói pótolhatatlanok.

Az akkori Marx téren a csodálatos hársfák egyedi hangulatot árasztottak. A kovácsműhely jellegzetes zaját most is hallok. Nem értettem, miért nem őrizték meg mementónak, amikor a motorizáció fejlődésével már nem volt rá szükség. Ez a vele majdnem szemben lévő bognárműhelyre is vonatkozik.

Az Uránia Mozi megjelenésével és műsorával a legtöbb fővárosi mozit lepipálta. Cserjések büfeje jobb kínálattal rendelkezett, mint sok „sarki bolt”. Törzsközönségét az egész város ismerte, élükön Lukin Sanyi bácsival, a Város Tanítójával.

Hosszan sorolhatnám a könyv által ébresztett sétámat, azonban inkább ajánlani szeretném azon bajai barátaimnak, akik szintén szeretnének részt venni egy hasonló időutazáson.

Ugyanakkor szomorúsággal töltött el, hogy a városban az utóbbi hetven évben megvalósított változtatások nagy része ugyan a város fizikai gyarapodását szolgálta, de értékében, esztétikájában Baját inkább szegényítette. Fel lehet úgy is fogni, hogy ami megtörtént, azon ne rágódjunk. Nem így van! Tanulnunk kellene ezekből a könyvekből! Mi szükséges ahhoz, hogy egy város kizárólag előnyére változzon? Úgy vélem, két alapvető feltétel: Nagy András-kvalitású, -ízlésű és -érzelmű építész, valamint olyan városvezető(k), aki(k) hallgatnak a szakemberre, és nem erőltetik rá saját akarataikat a városra. Nem feltételezek rossz szándékot egyik hibás terv megvalósítójáról sem, érződik azonban a tervezők gyökértelensége, a várossal való kapcsolatuk hiánya, de sajnos olykor a nemtörődömségük is. Igazán a vissza nem fordítható bontások fájnak, mint például azok, amelyek az 51. számú út építése érdekében történtek. A város talán legjellemzőbb, meghatározó hangulatú utcái, épületei tűntek el miattuk. Éktelenkedő seb a városközpontban a távközlési központ, amely a külső Szegedi út mellett vagy az Ipartelepi

úton akár impozáns épület is lehetne. A város lakosainak egyöntetű nemtetszésével találkozott a Bácska áruház miatti bontás és maga a szörnyű épület is. Ez esetben úgy vélem, hogy némi tervezői furfanggal és anyagi ráfordítással lenne mód a korrigálásra. A korábbi Centrál Szálló, majd Művelődési Ház barátságos épületsorának stílusában a vonalvezetés továbbvitelével, arkádor beiktatásával a teljes utcaszakasz egységessé tehető. Szomorú, hogy a legújabb – óriási költségű – átalakítások ugyan elegánsabbá tették a belvárost, de általuk megszűnt az a bensőséges kisvárosi hangulat, amelyet hasonló nagyságú külföldi városokban fő rendező elvként tartanak szem előtt. A posta épülete az ékes példája annak, hogy a megválasztott épületanyag még a formát is háttérbe tudja szorítani. A természetes, nemes anyagok örök életűek! Lehet, hogy segítene a közvélemény formálásában, ha megismerhetnék például a régi Sugovica-híd bontásának valódi okát és az új elhelyezésének, építésének körülményeit. Meggyőződésem, hogy egy-két bajain kívül senki nem tudja, hogy mi is állt valójában a döntés háttérében.

Bízom abban, hogy e példás könyv felhívja az illetékesek figyelmét a még üresen álló területek, például a Sugovica partján fekvő a régi iparterület átgondolt beépítésére. Csak reménykedni tudok, hogy egyszer lesz olyan gazdasági helyzetben az ország és a város, hogy Baja legértékesebb telkein csúfolkodó épületek, mint a volt Állami Gazdaság irodaháza, a pártbizottság, a volt Skála Áruház vagy a város talán legrégebbi múlttal rendelkező utcájában a garzonház eltűnik, és helyükön a régi fotók inspirálta épületek születnek. (Erky-Nagy Tibor: *Szindbád Baján járt*. Hangulatok és színek a város tegnapjából. Bp. Szerzői kiadás, 2013. A kötet az AXIÁL támogatásával jelent meg.)

Járai Zoltán

Kedves Olvasóink!

Kérjük, hogy adójuk 1%-ának felajánlásakor ebben az évben is a Bajai Honpolgár Alapítványt jelöljék meg kedvezményezettként.

Adószámunk: 19047403-1-03

Hálásan köszönjük támogatásukat.

*Bajai Honpolgár Alapítvány
kuratóriuma*

Teremnévadó a Kultúrpalotában

Fájdalmas veszteségekkel teli év volt a 2013-as, hiszen több, Baja városában élő, illetve innen elszármazott – de kötődését megtartó – jeles személy is elhagyta a földi létet, így immár Udvardi Erzsébet és B. Mikli Ferenc is az „égi vásznat” festi... Emlékük természetesen alkotásaikban megmarad, a városi önkormányzat azonban úgy gondolta, nevüket más formában is megőrzi. Ennek jegyében tartottak közös névadó ünnepséget március 14-én, pénteken délután a Bácskai Kultúrpalotában. A két kiváló művészre egy-egy festményük által közrefogott mikrofon előtt rövid műsorral tiszteltek. Kabdebó Tamás *A bőség városa* című versét Magdali Anna mondta el, míg Szécsi Máté operaénekes, a Baja Marketing Kft. művészeti vezetője Mozart Varázsfuvolájából Sarastro E-dúr áriáját énekelte el. Ezt követően a házigazda, Pethő Attila felkérte Zsigó Róbert polgármestert, a város és térsége országgyűlési képviselőjét, hogy mondja el gondolatait.

– Március idusán a '48-as forradalom és szabadságharc hőseire emlékezünk, azokra a hősökre, akik számára hazájuk mindennél fontosabb volt. Most, az ünnep előestéjén a kiállítóterem és a galéria elnevezésével két olyan bajai festőművészre emlékezünk, akik a tágabb hazájukon túl ezer szállal kötődtek szülővárosukhoz, Bajához, és örök álmukat is a Rókus-temetőben alusszák – kezdte Zsigó Róbert. Udvardi Erzsébet többször elmondta, ha két élete lenne, az egyiket itt élné le. Ezt jelzik bajai sorozatának képei: a Szent László utcai szülői ház, a Tóth Kálmán téri havas táj, a Barátok temploma, a Szentháromság tér, a városháza. A gyermekkor, a szülői ház világa értékrendjét, az Istenhez, a világhoz, az emberekhez való viszonyát egy életen át meghatározták. A bajaiak számára ajtaja mindig nyitva állt; várta a *Honpolgár* megjelenését, a telefonokat, híreket szeretett városából: Erzsike egész életében bajai maradt.

B. Mikli Ferenc élete, munkássága megtettesítette mestere, Rudnay Gyula gondolatait: a magyar nemzet lelke ránk van bízva, jöjjenek a katasztrófák, embertelen üldözések, kínok-gyötrelmek, hóban-fagyban mezítlábasan is dédelgetve-melengetve szívünkbe zárva ápoljuk a magyar lelkiséget, mert ez a mi életünk egyetlen értelme. Feri bácsi sokfelé járt a világban, de mindenekelőtt bajai volt, lojalpatrióta, aki városában városáért gondolkodott és alkotott, még Rudnay mestert is ide tudta csábítani. B. Mikli Ferenc művészi pályájának legmonumentálisabb alkotása is ide köthető, a Szent György-kápolna szekkdíszét a megbékélés, a béke üzenetének jegyében ajándékba készítette Bajának.

Festményeik egy részét mindketten a városra hagyták, ismét ajándékot adtak, ahogy életük is az volt a város számára. Baja valóban a bőség városa a művészetek terén is, mintha az Isten jókedvében teremtette volna. A ferencesekkel elkezdtek tárgyalásokat, a remények szerint az egykori rendház, ezen szakrális hely méltó lehet majd Udvardi Erzsébet képei számára, B. Mikli Ferenc festményeit pedig egykori műtermében fogják kiállítani. A Bácskai Kultúrpalota emeleti része kiállításoknak ad otthont egész évben. A kiállítóterem Udvardi Erzsébet, a galéria B. Mikli Ferenc nevére kapta – jelentette be a polgármester. Legyen megidézve ezáltal szellemiségük, létük egésze, Bajához való erős kötődésük minden kiállítás-megnyitó alkalmával. Az emlékező beszédet követően Zsigó Róbert Bócsa Barnabással, a Baja Marketing Kft. ügyvezető igazgatójával közösen leplezte le a két névtáblát.

Fotók és szöveg: Zalavári László

Egy falusi tanító könyvtára

(Folytatás)

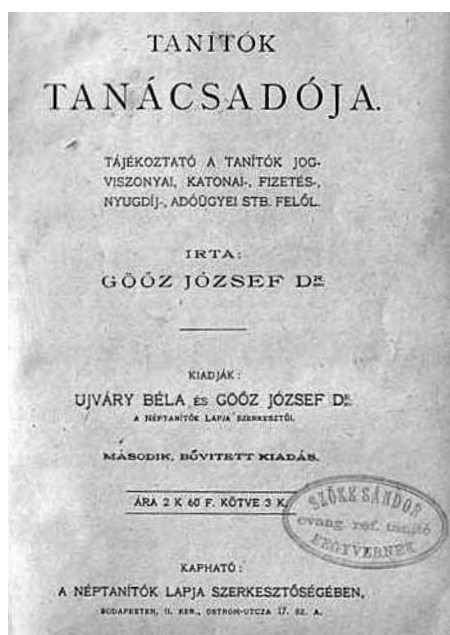
E lap XXI. évfolyamának 233. számában már írtam református előkönyörgő tanítót, apai nagyapám (1876-1914) rám maradt könyveiről. Most a falusi tanító munkáját közvetlenül segítő néhány szakkönyvről lesz szó.

A korabeli oktatásról, pedagógusi munkájáról a kis létszámú megmaradt tanítói kézikönyv is eligazítást ad. Érdekes manapság ilyen könyveket lapozgatni, ami-

kor az eltelt száz év óriási változást hozott a tudomány világában, a technika fejlődésében, az élet minden területén. Az oktatás is folyamatos változás és változtatás alatt áll emberemlékezet óta. A reformok egymást érték, érik, mindenki módosít az oktatás módszerein – napjainkban is hatalmas átalakulás tanúi vagyunk.

Abban az időben sem lehetett ismeretlen a tantervek változtatása. Erről árulko-

dik az egyik algebrakönyv íróinak és kiadásainak felsorolása, leírni is sok: *Algebra a középiskolák felsőbb osztályai számára. Írta Dr. Modnik Ferenc. A 8-ik eredeti kiadás után fordította Dr. Arenstein József, a Magyar Akadémia és több más tudós társaságnak, ipari- és gazdasági egyesületnek tagja. A legújabb tanterv szerint átdolgozta Dr. Schmidt Ágoston kegyesrendi tanár. Tizedik kiadás. [Buda-*

pest, 1895. Lampert Róbert (Wodianer F. és fiai) csász. és kir. udv. könyvkereskedés kiadása]. Ha a kötet olvasásakor leküzdjük a korabeli nyelvezet okozta nehézségeket, feltűnhet – és ezért is szép a matematika –, hogy rá nem hatnak a külső erők, talmi tanok, egyéb érdekek. A Történelmi áttekintés című fejezet is bővelkedik általános ismeretekben. Sok minden megtudható a tudomány jeles alakjairól, Eukleidészről Gaussig. Például, megismerhette belőle a nebuló, hogy 1544-ben Stifel Mihály (1487-1567) Ágoston-rendi szerzetes használja először a „+” és „-” műveleti jelet stb.

Már akkor is szükségesnek tartották támogatni a pedagógusok eligazodását a közügyekben, segíteni tisztánlátásukat a paragrafusok útvésztoiben, a hatóságokkal vívott küzdelmekben. A *Néptanítók Lapjának* két szerkesztője – akik tapasztalataikat a lapnál meghonosított tanácsadás során szerezték – a következőkkel indokolják alábbi „segédkönyvük” kiadását: „Meggyőződünk róla, hogy a tanítóság személyes sérelmeinek, a hatóságokkal való összeütközéseinek okát legtöbbször abban kell keresnünk, hogy a tanítók – és számos esetben az iskolai hatóságok – hatáskörüik, jogaik, kötelességeik felől tájékozatlanok.”

A tanítók jelentős segítséget nyújtottak az őket alkalmazó települések, különösen kis falvak polgárainak, közösségeinek tanácsaikkal, ismereteikkel. E célból látott napvilágot a *Tanítók tanácsadója (Tájékoztató a tanítók jogviszonyai, katonai-, fizetés-, nyugdíj-, adóügyi stb. felől. Írta Gööz József Dr. Kiadják: Ujváry Béla és Gööz József Dr a Néptanítók Lapja szerkesztői, 1901.)* című kötet.

A tanítók képzésének egyik alapműve az *Iskolai házi neveléstan tanintézetek és szülők számára, írta: Dr Bihari Péter tanár. A kötet a szerző saját kiadása (Budapest, 1885. Pfeifer Ferdinánd bizománya)*. A könyv szükségességét így fogalmazza meg a szerző: „A nevelés fontosságát minden korban elismerték. ... De mint az ízléshez esztétikai ismeret, a jó cselekedet-höz az erkölcsi törvények tudata szükséges: úgy nélkülözhetetlen a nevelés gyakorlathoz az elmélet, a tudomány.” Az így támasztott igénynek felelnek meg a *Neveléstan, a Házi nevelés és a Gyermekek hibái* című fejezetek. Beleolvasva a könyvbe megállapítható, hogy akár a ma pedagógusának is elegendő eligazodást nyújtana ezen tudomány rejtelmeiben, és bőséges segítséget nyújtana munkájukhoz.

Különösen érdekes olvasmány volt számomra – a számtalan, nagyapámtól származó, kézzel írt megjegyzésen, széljegyzeten túl – a *Magyar irodalomtörténet könyve*. Sajnos a borítólapja és az első két oldala hiányzik, nyilván a gyakori használat miatt, amelyet a bejegyzések sokasága is igazol. Így az eredeti cím és a szerző nem állapítható meg. A Bevezetés, Az irodalom és irodalomtörténet fogalma és köre (1.§.), valamint A m.n. irodalom korai (2.§.) teljesen hiányzik. A kiadás idejére a „Szöke Sándor II. éves tan. jel. Nagy Kőrös 1896./ 1897.t.é.” beírásból lehet következtetni. A mű a 3.§-sal, az „Ókortól, vagyis a kereszténység felvétele előtti idő. - 1000.” fejezettel kezdődik, és a három időszakra osztott Legújabbkor főfejezettel zárul, amely időben az 1870-es évek végéig tart.

Olvashatunk a könyvecskében a bajai születésű Tóth Kálmánról, aki a *Nők az alkotmányban*, vagy *A király házasodik* című műveivel szerepel. A költőt a „magasabb tragikai műfaj becsebb alkotásának” szerzőjeként említik.

Fellelhető továbbá az 1860-ban Baján tanárkodó Szarvas Gábor nyelvész, aki az Akadémia megbízásából 1872-től szerkeszti a *Magyar Nyelvőr*-t. Önálló nyelvészeti műve A magyar igeidők (1872). Rálelünk báró Eötvös József nevére is, mint a „központosító iskola” egyik „vezérférfiára”, hiszen ennek okán nevezték el róla a bajai tanítóképzőt is.

Környezetünk növényvilágának megismerését a havonkénti séták alkalmával begyűjtött növények jellemzőinek pontos leírásával, meghatározásával javasolja a *Bevezetés a növénytan elemeibe. (Polgári iskolák és tanítóképző intézetek, úgyszintén Vezérkönyvül tanítók számára. Írta Bárány Gyula Áll. Tanítóképző-intézeti R. tanár: Budapest,*

1882. Rudnyánszky A. könyvnyomdájából.)

című vezérkönyv. Tartalma a különböző hónapokban (márciustól júniusig) fellelhető növények szerint áll össze. „A munkában előforduló rajzok nem annyira a szemléltetésre, mint inkább az emlékezet támogatására szolgálnak, amennyiben a növényeket lehetőleg élő példányokon kell szemlélni.” Tartalmát tekintve jellemzően hazai növényeket ismertet a könyv, de a kaktuszt is megtaláltam a felsoroltak közt, bár a Kárpát-medencében nem kifejezetten őshonos.

Külön értéket jelentett számomra a lapjai közt talált néhány leprévelt virág és levél.

Figyelemre méltó tanári tankönyv a *Test- és egészségtan középiskolák, tanítók, szülők és a művelt közönség használatára (A Magyar Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium által 13853/1867. sz. a. ajánlott tankönyv. Írta Dr Schermann Adolf az egészségtan rendes tanára Budapest Révai Testvérek kiadása 1886.)* című kötet. Az emberi szervezet megismerése régi igénye a vonatkozó tudománynak, de volt idő, amikor az erre irányuló törekvéseket büntető cselekedetnek minősítették. Az itt ismertett könyv első kiadása 1876-ban látott napvilágot, de a harmadik kiadás előszava már rögzíti „Az orvosi tudományoknak, de főleg a közegésztannak egyre tartó és nagyméretű haladásai szükségessé tették... egyes fejezeteknek teljes átdolgozását.” Így „A rögtön támadt életveszélyek körüli mentő eljárásokat”, vagy a ragályos és fertőző betegségekről és tápszerekről – ne a mai tápszerekre gondoljunk, az akkori állati- és növényi élelmiszerek, italok értendők alatta – írottakat stb.

A könyv a korabeli „test- és egészségtan” ismereteit meglepő részletességgel tárgyalja, abszolút igényes szövegek között ábrákkal, és egybekötve *A tanító mint orvos* című, eredetileg német kiadású kötettel, Adler C.W. kiadásában, amelyet Losonczy László és Mikler Sámuel nagykőrösi tanárok fordítottak magyarra és adtak ki Nagy-Kőrösön 1878-ban. A könyv borítóján mottóként olvasható: „Egyszerű és igaz.” A megértést negyven fapetszerű ábra segíti, amely emeli a kiadvány értékét.

A maga korában igen hasznos ismereteket tartalmazó mellékletben ilyen címetek olvashatók, mint *A tanító segédkezése a tanítványok naponkénti együttléte alatt, játékszűzközben előfordulható külsérülések esetén*, amely még ma is elfogadható elsősegély nyújtást jelenthetne, de olvashatunk a kigyómarás, veszett kutya vagy kanpulyka harapása esetén szükséges tennivalókról is.

Találtam a kötetben egy könyvjelzőnek használt, személyvonat II. osztályára szóló hódmezővásárhelyi vasúti jegyet is, az Oros-

háza-Szeged vonalra. Feltételezem, hogy nagyapám keze is érintette ezt a papírlapkát, hiszen az ide vonatkozó vasúttörténet rögzíti: „1870. november 16-án történt meg a nagy összekötés. Ekkor jött létre az a vasútvonal, amelyet ma a menetrendekben 135-ös számmal jegyeznek: Szeged-Orosháza-Békéscsaba.” Azt én teszem hozzá, hogy e vasútvonal megvalósulását a korábban említett báró Eötvös József jelentősen segítette.

„A hebegő és dadogó gyógyítása nem az orvosnak, hanem a nevelőnek feladata, ez a nevelés körébe tartozik. Ez elterjedt baj oka nem a nyelv hibás voltában – mint ezt sokan tévesen hiszik – hanem a légző- és hangképző szervekben van” – állapítja meg bevezetőjében a *Gyakorlati útmutató a Hebegés leosztására, szülők, tanítók részére s magánhasználatra* (Günther E. rendszere nyomán írta Baranyi Gyula állami polgáriskolai igazgató, Budapest, 1888. Méhner Vilmos kiadása) című tankönyv szerzője. A dadogás és a hebegés közti különbség pontos leírása után hangsúlyozottan ajánlja a gyakorlatozat, és a „gyakorlatok között foglalt szabályokat”. Figyelemre méltó, hogy e tudomány már ekkor ilyen fejlett volt, és ez egy alföldi kis település tanítójához is eljutott.

A következő kötetek is bizonyítják a falusi tanító széles körű érdeklődését, nyitottságát, hiszen könyvszekrényében megtalálható a *Harc a természetben*, Darwin Károly A fajok eredete az ember származása, Életrajzi bevezetéssel ellátta és népszerűen átdolgozta Dr. Mikes Lajos I-II kötetben, amelynek „ezerkétszáz eredeti” példányát 1859. november 24-én adták ki.

Olvasmányainak tág köre, illetve a tudományok rohamos fejlődése is indokolhatta az *Idegen szavak szótára, a nagyközönség számára, szerkesztette Dr. Prém József főreáliskolai tanár; Budapest, A Magyar Kereskedelmi Közlöny, Hírlap- és Könyvkiadó-vállalat kiadása* című kötet beszerzését könyvgyűjteményébe. Sajnos sem ebben, sem az előzőben nincs meg a kiadásuk ideje.

Még egy érdekesség, amely nem közvetlenül segítette tanítói munkásságát, de a történelemoktatásban feltétlenül hasznára lehetett – a korabeli *Ki, kicsoda – A történelmi arcképcsarnok* című, igen vaskos (1119 oldal) kötet. Dolinay Gyula írta, és az Országgyűlési Értesítő Kő- és Könyvnyomdája Részvénytársaság adta ki 1898-ban.

A magyar ifjúságnak szánt mű ezeréves történelmünk több mint kétszázkilencven híres alakját, azok rövid életrajzát, és esetenként arcképük rézmetszetét tartalmazza, Keve hun vezértől báró Bánffy Dezső miniszterelnökig. Az előszó megemlíti, hogy a megjelenítést „...a magyar ifjúság buzgósága tette lehetővé, mert az egész kiadvány apró füzetekben, mint a *Lányok Lapja* és a *Hasznos Mulattató* ifjúsági képes vállalatok melléklete jelent meg.” Szintén az előszóból: „Iskoláink tantervéhez is sok szó fér a történelem tanítása szempontjából. Annyira tervszerűtlen a tananyag felosztása, hogy az iskolákból kilépők igen nagy tömege nagyon hézagos és töredezett történelmi ismereteket visz ki az életbe.”

A kötetben fellelhető a bajai kötődésű hírességek közül: a város címerét (címerpecsétjét) adományozó I. Lipót; a város és kör-

nyékének nagy földesura, Grassalkovich Antal; a ferences rendházban is megforduló Martinovics Ignác; a 1848-49-es szabadságharcunk hadügyminisztere, Mészáros Lázár; a bajai születésű Tóth Kálmán író, költő; a zárdaalapító Haynald Lajos kalocsai érsek; Türr István tábornok, akiről Viktor Emánuel többször elmondta, hogy nélküle sohasem jutott volna az olasz trónra.

Irodalmi, művészeti beállítottságára, az iskolai színházművészeti önképzőkör aktív segítésére lehet következtetni a *Szemelvények P. Vergilius Maro Aeneiséből. Összeállította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Wirth Gyula főgimn. tanár Budapest, 1905. Lampel R. (Wodianer F. és fiai) cs. és kir. udv. könyvkereskedés kiadása* című kötetből, amely jegyzetekkel, kiemelésekkel bőségesen ellátott, megviselt, hátsó borítóját elvesztett könyv, vagy a *Honthy háza színmű három felvonásban, írta Herczeg Ferenc, Budapest, 1900 Singer és Wolfner kiadása könyvecskéből*; akárcsak az Ifj. Ruttkay György *A nagy cél dráma egy felvonásban, Ára 30 fillér. Budapest, Lampert R. Kk. (Wodianer F. és fiai) R.T. könyvkiadó vállalata* című, műkedvelő társulatok számára alkalmas egyfelvonásos művek 236. számú füzetének meglétéből.

Így tekintem teljesnek és méltónak visszaemlékezésemet egy falusi tanítóra, aki lakhelyén számos közéleti tevékenységet is végzett. Örök emléket állítok ezzel apai nagyapámnak, aki a fegyverneki Annaházi temetőben alussza örök álmát.

Szöke György István

Holt költők élőben

(Holt költők társasága. A Bajai Fiatalok Színházának előadása, Városi Színházterem, 2014. március 17.)

Peter Weir *Holt költők társasága* című, 1989-ben készült filmje generációk alapélménye volt. A Nancy Kleinbaum regényéből készült alkotás elsősorban a zseniális Robin Williams és néhány, akkor még színészi pályája elején járó, azóta szép karriert befutott művész alakításának köszönhetően méltán vált kultuszfilmmé az egyetemista fiatalok és a humán értékekre fogékony értelmiség körében.

A Bajai Fiatalok Színháza rövid időn belül másodszor nyúl olyan alapanyaghoz, amely filmes adaptáció révén is széles körben ismertté vált. Csakhogy míg a *Sok hűhó semmiért* eredetileg is színpadra szánt alkotás – még ha Ottmár Attilát és társait jól láthatóan erősen inspirálta Kenneth

Branagh 1993-as feldolgozása –, addig a *Holt költők társasága* regényből készült film, amely számos helyszínen játszódik, sok szereplőt foglalkoztat, akik közül néhányan csak apró jelenetekben tűnnek fel. Egy sikerfilmet színpadra átdolgozni átok és áldás is lehet; ha túlzottan átgyúrnák, könnyen számon lehet kérni a film egyes megoldásait, de még szóhasználatát is, ha viszont ragaszkodnak annak a forgatókönyvéhez, akkor nehéz újat mondani, felülmúlni egy amatőr társulattal pedig úgy szólván lehetetlen. Mindenesetre a dramaturg, rendező és az egyik főszerepet alakító Ottmár Attila ez utóbbi megoldást választotta; a könyv helyett a film esemény-sorát tartotta szem előtt, és csak annyit

módosított rajta, amennyi az eltérő műfaji követelmények miatt feltétlenül szükséges volt. (E sorok írója ennél merészebb átdolgozást sem tartana ördögtől való dolognak, de az a vád semmiképp sem érheti az alkotókat, hogy eltávolodtak volna a filmváltozat szellemiségétől.)

Az előadás egyik gyengéje azonban éppen az eltérő műfaji sajátosságokból adódik; a gyakori helyszínváltások miatt nagyjából minden öt perc után a díszletek átrendezésére van szükség; és bár ezt a szereplők és segítők aránylag gördülékenyen megoldják, ez a sok, egy-két perces, zenei aláfestéssel megtámogatott intermezzo alaposan megnyújtja a játékidőt; az előadás csaknem három órán át tartott.

Ha valami nem működik, nézzék meg felülről – tanácsolja diákjainak Mr. Keating

(Peter Weir filmje 128 perces.) Ez persze valószínűleg nem volt nagyon zavaró a jó háromnegyed háznyi közönség számára, illetve csak akkor lett volna az, ha a darab más szempontból nem lett volna élvezhető – erről szerencsére szó sincs.

A színpadon viszonylag egyszerű, de sokfunkciós díszletekkel idézik meg a feyelméről híres bentlakásos iskola világát (itt főképp a sötét téglafalak dominálnak), néhány egyszerű bútordarabbal az ötvenes évek végének lakásbelsőit, és kimondottan ötletes a titkos irodalmi társaság gyűléseinek helyt adó barlangnak és környezetének megjelenítése; itt a festett háttér (Kovács Gergely munkája) teszi a helyszínt egyszerre izgalmassá és titokzattossá. (Az itt domináló mélykék szín a darab vége felé visszatér.)

A történet sajátságából adódik, hogy – a szokatlan módszereivel a végtelenségig konzervatív iskolában csaknem forradalmat végrehajtó angoltanár, John Keating kivételével – a fontosabb szerepeket gyerekek, középiskolás fiatalok alakítják, a legtöbb felnőttnek csak epizódszerepek jutnak. Aligha ebből következik, ámde tény, hogy ebben az előadásban az igazán emlékezetes alakításokat a fiatalokat játszó szereplőktől látjuk; a legtöbb felnőtt szerepe kicsit szürkébb maradt. A rektort alakító Balogh Illés keménysége nem elég hiteles (ő kicsit egyébként is mintha küzdene a szöveggel), de valahogy a szigorú matematikatanár (Farády László) is inkább szavakban, mintsem gesztusokban jelentkezik. A komikus szerepekben sokszor kiválóan alakító Andrasics Márkóról pedig itt is az az ember érzése, hogy ezt a merev szigort talán nem is kell annyira komolyan venni. (Pedig igen.) És amit még felróhatunk néhány „idősebb szereplőnek”: némelyikük beszédét nem lehet jól érteni, színpadi dikciójukat mindenképp fejleszteni kellene. (Még lehet, napjaink beszéde is jelentősen felgyorsult, ám a színházi nyelvnek ezt sokkal inkább formálnia, mint követnie kellene.)

Látunk viszont néhány egészen emlékezetes alakítást is. Ottmár Attila John Keatingje például egészen meggyőző. Talán az előadás első felében még úgy érezzük, mintha kicsit sietne (és így diákjainak talán nincs is elég ideje végiggondolni a magvas gondolatokat), ám aztán egyre inkább belelendül, és nem kétséges, hogy nyomot hagy a nézőben. (Természetesen a Robin Williamsszel történő összehasonlításnak semmi értelme sincs, az Oscar-díjas amerikai színész által képviselt mélységet nem is lehet elvárni.) Kárpáti Kevin (Neil Perry) lassan kiérdemli „a bajai Robert Sean Leonard” állandó jelzőt, hiszen a *Sok hűhó...* után már másodszor kapta meg a korábban általa megformált karaktert. Csak amíg az ifjú hősszerelmes szerepéhez egyelőre nem tudott kellően felnőni, addig most sokkal testhezillőbb feladatot kapott a színpadon: szerelmesévé váló, de ebben merev családja által nem támogatott, tehetséges fiú szerepében. Ugyan e rendkívül nehéz és összetett szerep minden árnyalatát nem tudja egyenlő színvonalon hozni (az ironikus és a tanár előtt is szerepet játszó figurán még lehetne dolgozni), összességében megbirkózik a feladattal. Színpadi szövegmondása azonban még neki sem elég letisztult, pedig ha valaki sorra kapja a fontos szerepeket, ez is része az alakításnak. Öngyilkossági jelenete egészen katartikus pillanat, amelyhez a festett képi háttér és Loreena McKennitt sejtelmes zenéje is hozzájárul. Az előadás legkiemelkedőbb alakítása azonban Besir Balázsé (Todd Anderson), aki a darab pár órája alatt lényegül át a gátlásos, visszahúzó, önbizalomhiányban szenvedő kisdiajból önálló véleménnyel rendelkező, érett fiatalembré. Gátlásait hitelesen képes átadni, minden mozdulatával átéli szerepét; sokadszor bizonyítja, hogy helye van a színpadon. A Knox Overstreetet játszó Nagy Noel viszont még nem érett meg kellően a szerepére. Kezdeti csetlés-botlásai még jól állnak neki, ám amikor az első szerelem élményével kellene telítődnie, azt egyelőre nem tudja hitelesen megformálni. (Igaz, ebben „szerelme tár-

gya” sem segíti eléggé; a Christ játszó Bárdos Petra inkább egy hebreus leányzónak tűnik, mintsem olyanak, akinek első látására megmámorosodott költő lesz a kamaszfiúból. És nem nagyon látjuk, hol van az a pont, ahol „megadja magát” Knox udvarlásának.) Nincs ezzel baj, kis személyes élettapasztalat után bizonyára az ilyen típusú szerepformálások sem okoznak majd gondot. Megbízhatóan hozza – az előbbieknél talán könnyebben is játszható, ámbár ellenszenves – szerepét Stadler Zoltán (Richard Cameron) is, bár talán azt kevésbé érezzük, hogy sok szempontból az „áruló” figuráját is meg lehet érteni. Sokkal kevesebb fény jut a darab lány szereplőire; ez persze kisebb szövegükből is adódik, de az is igaz, hogy közülük csak Kunos Andrea (Ginny Danbury) emelkedik ki. A felnőtt férfiakat alakítók közül kevesebben alkottak maradandót: nehezen érthető szövegmondásuk mellett az is gyengéjük, hogy indulatokat szinte csak hangerejük megemelésével próbálnak kifejezni.

A már említett öngyilkossági jeleneten túl rendkívül látványos és ötletes a színelőadás megjelenítése, ekkor a szereplők egy része maga is nézővé válik, és a nézőtérre foglal helyet, miközben a színpadon a *Szentivánéji álmom* zárójelenetét látjuk. Kicsit elnagyolt viszont a házibuli ábrázolása, jól táncolják ugyan a rock'n'rollt, de a levegőben feszülő indulatok túl gyorsan pattannak ki. A tanórakból csak egészen apró szilánkokat érzékelünk, de talán ez is elég, hogy megértsük, mitől is forradalmi az önálló gondolkodásra és az „élet velejének kiszívására” nevelni kívánó Mr. Keating módszere. És minden kritikus megjegyzés ellenére azt kell mondjuk: a darab összeáll, és a nézőtérre is elhiszük, hogy érdemes a mának élni.

Összegezve az elmondottakat, nagyon örömteli, hogy az Ottmár-csapat a biztosabb sikereket ígérő musicalek mellett prózai darabok színpadra állításával is megpróbálkozik, és az is, hogy egy ilyen mély üzenetet hordozó alkotást sikerült létrehozni. Lehet, hogy ennyire mereven nem kellene a filmváltozat felfogásához és felépítéséhez ragaszkodni, hiszen az maga is egy rendező felfogását tükrözte, de az is igaz, hogy aki azt egyszer is látta, nehezen tud tőle szabadulni. A filmet már nem feltétlenül ismerő ifjú nemzedékeknek azonban alighanem nagyon tanulságos az előadás; jó lenne, ha minél többen látnák. Hogy a mai fiatalok elhiszik-e még egy ilyen darab láttán, hogy „szavak és eszmék képesek megváltani a világot”, vagy a színházból kijöve azonnal visszazuhannak értékszegény világunkba, arra nem tudjuk a választ, de jó lenne hinni benne.

Dr. Mayer János

Védendő védtelenek: a zöld gyík

A sorozatunk mostani részében bemutatásra kerülő zöld gyík (*Lacerta viridis*) jellegzetes viselkedését a népi megfigyelésnek köszönhetően jól írják le a kapcsolódó szólásmondások. A napsütötte helyeken szívesen sütikérező példány környezetében mindent meglát és észrevesz hiszen „Úgy jár a szeme, mint a gyíknak”; közeledve hozzá először kicsit „Izeg-mozog, mint a gyík, mint akit a bolha csíp”; végül az avart zörgetve gyorsan menekül (legtöbbször csak ekkor vesszük észre), azaz „Fic-kándozik, mint a gyík”. (O. Nagy Gábor: *Magyar szólások és közmondások*. Debrecen, 1998. 252. oldal).

A nyakörvesgyík-félék (*Lacertidae*) családjába tartozó faj legszebb és legnagyobb testű gyíknak: a hibátlan farkú kifejlett öreg hímek hossza elérheti a 40 centiméter körüli méretet. Ebből nagyjából 40% az orrcsúcstól a kloákanyílásig terjedő rész, a fokozatosan elvékonyodó fark pedig a teljes testhossz mintegy 60%-át teszi ki. A hímek hátának élénk smaragdzöld és kerek pikkelyeit fekete alapszín körvonalazza. Különösen a Duna-Tisza közén élő – közöttük a Baján és környékén előforduló – példányokon figyelhetők meg a testet tartó, szabálytalan alakú fekete foltok. A hasi oldalra a sárgásfehér különböző árnyalatai jellemzőek. Nászidőszakban a hímek torka kobalteké lesz, az elváltozás ilyenkor az arca is felhúzódhat. A hulló

A Bokodi úti erdő egyik akácfáján sütikérező hím zöld gyík nászidőszakra jellemző színével

összes színe ebben az időszakban még élénkebbé válik. A szexuális aktivitás csökkenésével a kék torok fokozatosan fakul, végül piszkosfehér lesz. A nőstények háta barnás- vagy fűzöld, hasi oldaluk és torkuk sárgásfehér.

Az aktuális tavasz időjárásától függően, jellemzően április elején, a téli rejtékhelyről először a hímek jönnek elő, őket néhány nap múlva követik a nőstények, majd a fiatalabb állatok következnek. A május második felében kezdődő párzási időszakot – különösen nagyobb egyedsűrűségű élőhelyeken – a hímek közötti kemény csaták előzik meg. A rivalizálás következményei: harapásnyomok a fejen és a torkon, valamint csonkolt farkú példányok. Június második felében a nőstények a laza talajba 8-15 fehér színű és puha héjú tojást raknak. A környezet hőmérsékletétől és páratartamától befolyásolva fejlődő embriókból leghamarabb augusztus elejére lesznek előbújó fiatal példányok, amelyek azonnal megkezdik önálló életüket. A zöld gyíkok ragadozó állatok, táplálékuk a különböző rovarok, a tücskök, a sáskák, alkalmanként kisebb hullók és rágcsálók, esetleg fiatal madárfiókák. Esetenként megfigyelhető ugrással történő táplálékszerzésük is, a mutatóujj jól jöhet számukra meneküléskor. A melegkedvelő gyíkfaj a fa vagy szikla alatt maga vájta vagy természetes búvóhelyét elhagyva a számára kedvező testhőmérséklet eléréséig napozik, majd mintegy 30-80 négyzetméteres birodalmában (ehhez ragaszkodik, onnan csak a zsákmányállatok hiánya esetén távolodik el a feltétlenül szükséges mértékben) táplálékszerzésre, nászidőszakban pár keresésére indul. Az eleséget a talajszint mellett bokrokra és fákra felmászva is kutatja. Gyíknak október elejétől keres fagymentes helyet (kövek alatt, faodvakban, földalatti járatokban), ahol téli álmra vonul.

A zöld gyík elterjedési területe jó közelséggel a 41. és 50. északi szélességi körök között terül el az alföldek szintjétől nagyjából 2 000 méteres tengerszint feletti magasságig, kelet-nyugati irányban a Fekete-tengertől a Pireneusi-félsziget északi részéig. Magyarország domb- és hegyvidékein általánosan elterjedtnek mondható. Kivétel ez alól hazánk csapadékosabb és így hűvösebb nyugati határszéle, ahol csupán sziget-szerű állományai élnek. Síkságainkon (például a Duna-Tisza közén) az erdős és ligetes élőhelyeken fordul elő. Baja térségében napsütötte cserjés mezőkön, erdő-

széleken, tisztásokon, temető (a kövek kitűnő napozó-, a síremlékek repedései jó búvóhelyek) kevésbé gondozott részein számíthatunk felbukkanására, és gyönyörködhetünk szín pompás példányaiban.

A zöld gyíkot a 19. században hasznosnak tartották, és a következők szerint írták le. „Fölül pompás zöld, alul sárga. Hossza 6 hüv., de találtatnak sokkal nagyobbak is. Nálunk a legközönségesebb. Szorgalmas rovar- és kukaczpisztító.” (Lázár Kálmán: *Hasznos és kártékony állatainkról*. I. rész: Emlősök, madarak, hullók. Budapest 1874. 117. oldal). A faj helyzetét napjainkban leginkább a potenciális élőhelyek átalakulása és a területhasználat megváltozása veszélyezteti. Mezőgazdasági művelésű vidékeken a vegyszeres rovarirtás állományainak csökkenését okozhatja. Territórium, telelő és szaporodási helye egybeesik, így leginkább az azt átszelő vagy szegélyező utak gépjárműforgalmával együtt járó gázolások és az élőhelyén megjelenő ragadozók (elsősorban kutya, macska, menyét, nyest vagy nyuszt) fenyegetik példányait. A vidékfejlesztési miniszter 100/2012. számú rendelete szerint a hulló védett, természetvédelmi eszmei értéke 25 000 forint.

Dr. Nebojszki László

BAJAI HONPOLGÁR

Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő:
Dr. Mayer János

A szerkesztőbizottság tagjai:
Bálint Attila, dr. Dániel József,
Jász Anikó, Kothencz Kelemen, Kovács Zita,
dr. Laki Ferenc, dr. Nebojszki László,
Sarlós István, Sándor Boglárka,
Sipos Loránd, Zalavári László

Lapalapító:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó:
Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Számalszám: 11732033 20030119

Postacím:
6500 Baja, Telcs Ede u. 12.

E-mail cím:
bajaihonpolgar@gmail.com

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stilisztikai javításának jogát fenntartja!